

TÜRÜK

Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2013 Yıl:1, Sayı:2

Sayfa:217-257

ISSN: 2147-8872

RADLOFF'UN OPİT SLOVARYA TYURKSKİH NAREÇİY SÖZLÜĞÜ'NDE EV VE EV KAVRAM ALANI İLE İLGİLİ KELİMELER*

Emine Atmaca**

Reshide Adzhumerova***

Özet

Friedrich Wilhelm Radloff'un (Berlin 05.01.1837-St. Petersburg 12.05.1918) birçok Türk lehçesinden örnekler barındıran *Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi (~Versuch eines Wörterbuches der Turk-Dialecte ~ Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy)* eseri, yerli ve yabancı Türkologların Türklük bilimi araştırmalarında yararlandıkları temel kaynaklardan biridir. Alman kökenli bir Rus Türkoloğu olan Radloff, Altay, Doğu Kırgız bozkırları, Hakasya ve Yedisu bölgelerinde yaşayan Türk boyları arasında yaptığı derleme ve araştırmalarının sonucunda ortaya çıkardığı bu külliyatlı eserini, dört cilt hâlinde yayımlamıştır. İlk cildi 1893 yılında yayımlanan sözlüğünde *ünlülere*, 1899, 1905 ve 1911 yıllarında yayımlanan ciltlerde de *ünsüzlere* yer vermiştir.

Bu makalede, Wilhelm Radloff'un hayatından ve sözlüğünün öneminden kısaca bahsedildikten sonra Türk boylarının zaman ve mekân yolculuğunda kazandıkları birikimleri ile zihin ve dil arasındaki ilişkilerini ortaya çıkarabilmek amacıyla maddi ve manevi kültürün en önemli temsilcilerinden biri olan *ev kavramı* belirlenmiş, bu kavram alanına giren kelimelerin tespiti için de içerisinde birçok tarihi ve çağdaş Türk lehçesinin söz varlığını barındıran Radloff'un *Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi* çalışması seçilmiştir.

Anahtar kelimeler: Wilhelm Radloff, Versuch eines Wörterbuches der Turk-Dialecte, Türkistan lehçeleri, kavram ve kavram alanı, ev kavram alanı

*Bu makale, Reshide ADZHUMEROVA'nın "Türklerde Ev Kavramı ve İlgili Sözcükler" (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sakarya, 2013) adlı doktora tezinin "Radloff'un Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy Sözlüğü'nde Ev Kavram Alanı ile İlgili Kelimeler" bölümüne bazı eklemeler ve güncellemeler yapılarak hazırlanmıştır.

**Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi, eatmaca@sakarya.edu.tr

***Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi, radzhumerova@gmail.com

HOUSE AND HOME CONCEPT AREA RELATED WORDS RADLOFF OPIT SLOVARYA TYURKSKİH NAREÇİY DICTIONARY

Abstract

Friedrich Wilhelm Radloff (Berlin 05.01.1837-St. Petersburg 12.05.1918) examples of many Turkish dialect of the Turkish Dialects Dictionary (~ *Versuch eines Wörterbuches der Turk-Dialecte* ~ *Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy*) benefit from research is one of the main sources of Turkish Studies Turkologists. Radloff, a Russian of German descent who Turkologist, Altai, Kirghiz steppes of Eastern, Turkish tribes living in the regions of Khakassia and Yedisu compilation, released as a result of this great work of investigation and research, has published four volumes of the case. In 1893, he published the first volume of the dictionary vowels, 1899, 1905 and 1911 published in the tome has the consonants.

This article, briefly mentioned life of Wilhelm Radloff and the dictionary. After Turkish tribes earned savings in time and place, to reveal the relationship between the mind and the language is one of the representatives of the material and spiritual culture were home concept. And for the detection of this concept in the field of words in the vocabulary of many historical and contemporary Turkish dialect of Turkish Dialects Dictionary Radloff, which has been selected.

Key words: Wilhelm Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Turk-Dialecte*, Turkestan dialects, the concept and its field, conceptual field of home

0. Giriş

1837 yılında Berlin’de doğan Friedrich Wilhelm Radloff, kısa bir süre felsefe ile ilgilendikten sonra dil çalışmalarına yönelmiş ve karşılaştırmalı dilbilgisini kuran ve İndoerman dillerinin mukayeseli gramerini hazırlayan F. Bopp’dan, Çince uzmanı H. Steinthal’dan, coğrafyacılarından A. Pott’dan, K. Ritter’den ve Ural-Altay dillerinin kurucusu Finli Castrén’den dersler almıştır. Türk, Moğol, Mançu-Tunguz dillerinin akrabalığı konusunda çalışmalarıyla tanınan Şarkiyatçı Schott’un etkisiyle Orta Asya ve Sibirya’nın az tanınmış dillerini çalışma sahası olarak seçmiştir. Schott’un Tatar (Türk) Dilleri Hakkında Meseleler; Asıl Kırgızlar Hakkında; Moğollar ve Tatarlar Hakkındaki Eski Bilgiler; Uygurlar Hakkındaki Meseleler adlı çalışmaları Radloff’un ilham kaynakları olmuştur (Amanjolov, 2006: 22) Radloff, Türk dili yanında Moğolca, Mançu-Tunguz ve Çince bildiği gibi İbrani, Arap ve Fars dillerini öğrenmek için de dersler almıştır (Temir, 1991: 4-7). Radloff, doğu dilleriyle ilgilenirken Rusya’ya gitmenin gerekli olduğuna karar vermiş ve öğrencilik yıllarında Rusça öğrenmeye başlamıştır. Cenevre’de felsefe doktoru unvanını aldıktan sonra 1858 yılında hocası Şarkiyatçı Schott’un tavsiye mektubu sayesinde St. Petersburg’a gitmiş ve buradaki akademi üyelerinden yakın ilgi görmüştür (Temir, 1991: 9)

Radloff’un Rusya’daki bilimsel yaşamı *Altay (1859-1871)*, *Kazan (1871-1884)* ve *Petersburg-Petrograd (1884-1918)* olmak üzere üç döneme ayrılır. Radloff, özellikle Rusya’da bilimsel yaşantısının *Altay döneminde* maddi geçimini sürdürebilmek için 1859 yılından 1872 yılına kadar kışları öğretmenlik yapmış, yaz aylarında da Altay, Doğu Kırgız bozkırları, Hakasya ve Yedisu bölgelerinde yaşayan Türk boyları arasında dolaşarak *dil, din, arkeoloji, tarih, coğrafya, istatistik ve etnografya malzemeleri* derlemiştir (Kolesnikov-

Kamolov, 2011: 149). Kazaklar, Kalmıklar, Şorlar, Teleütler ve Kara-Kırgızlardan derlediği bu zengin malzemeyi *Sibirya'dan* (~ *Aus Sibirien*) çalışmasında okuyucularıyla paylaşmıştır. Radloff, bilimsel yaşamının *Kazan döneminde* ayrıca pedagojik ve idari çalışmalarla da uğraşmış ve Tatar, Başkurt ve Kırgız (Kazak) okulları müfettişliğine atanmıştır. Radloff'un *St. Petersburg-Petrograd dönemi*, Asya halkalarının tarihî ve edebiyatı alanında "ordinaryus akademik" unvanını almasıyla başlamıştır (Kolesnikov-Kamalov, 2011: 149). Bu dönem, bilimsel yaşamının en verimli dönemi olmuş ve 1884 yılında St. Petersburg İlimler Akademisinin Tarih ve Filoloji bölümüne asli üye olarak seçilmiştir (Temir, 1991: 34).

Radloff'un *St. Petersburg -Petrograd dönemi*'ne ait en önemli çalışması, Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi (~*Versuch eines Wörterbuches der Turk-Dialecte* ~ *Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy*) adlı sözlüğüdür. Radloff, bu sözlüğünü birer birer yayımlarken bir yandan da başka çalışmalarla meşgul olmuştur. *Das Türkische Sprachmaterlal des Codex Cumanicus* (1887); *Altuigurische Sprachproben aus Turfan* (1899); *Kutadku Bilik Facsimile der Uigurischen Handschrift der K. K. Hofbibliothek in Wien* (1890); *Chuastuanit* (1909); *Das Kutadku Bilik des Yusuf Chass Hadschib aus Balasagun* (I, 1891, II, 1900-1910) vb. çalışmalarını da bu dönemde yayımlamıştır (Tamir, 1991: 135-166). Radloff'a Türklük biliminin kuruluşu ve gelişmesi için yaptığı bu değerli hizmetlerinden dolayı Türkiye Türkologları tarafından *Türklük biliminin kurucusu* (Tekin, 1989:142) ve *Türkoloji'nin babası* (Korkmaz, 1995: 343) gibi unvanlar verilmiştir.

Radloff, derleme inceleme ve araştırmaların sonucunda ortaya çıkardığı bu eserini, dört cilt hâlinde yayımlamıştır. 1893 yılında ilk cildi yayımlanan sözlükte *ünlülere* 1899, 1905 ve 1911 yıllarında yayımlanan ciltlerde de *ünsüzlere* yer vermiştir. Bu ciltlerin sözlük bölümleri iki sütun halinde hazırlanmış ve her sütuna ayrı ayrı numara verilmiştir. Arap harfli metinlerin okunmasında sözlüğün kullanımını kolaylaştırmak için her cildin sonunda o ciltte geçen Osmanlı, Çağatay ve Tatar Türkçelerine ait kelimelerin indeksi alfabetik olarak Arap ve Kiril harfleriyle verilmiş (Köktekin, 1994: 72) ve sözlükte Türkistan lehçelerine ait kelimeler telaffuzlarına uygun olarak kaydedilmiştir.

"Radloff'un sözlüğünde öncelikle görevi gereği bulunduğu bölgelere ait kelimelerin çokluğu hemen dikkati çekmekte ve özellikle *Altay*, *Teleüt* ve *Kazan-Tatar Türklerine* ait kelimelerin yoğun olduğu görülmektedir" (Toker, 2003: 24). Radloff, ayrıca *Orhun* ve *Uygur Türkçesine ait metinlerden*, *Kutadgu Bilig* ve *Codex Cumanicus* gibi tarihî dil metinleri ile o zamana kadar yayımlanmış olan diğer lehçe sözlüklerinden de yararlanmıştır. Sözlükte yer alan Türkistan lehçe ve ağızları şöyledir: *Altay Türkçesi*, *Azerbaycan Türkçesi*, *Barabin Türkçesi*, *Karaim Türkçesi*, *Karaim Türkçesinin Luck* (~ *Lutska*) *ağzı*, *Karaim Türkçesinin Troki* (~ *Trakai*) *ağzı*, *Tatar Türkçesinin Kazan ağzı*, *Kırgız Türkçesi*, *Hakas Türkçesinin Koybal ağzı*, *Tatar Türkçesinin Kırım ağzı*, *Kuman lehçesi*, *Altay Türkçesinin Kumandin ağzı*, *Altay Türkçesinin Lebedin ağzı*, *Özbek Türkçesi*, *Hakas Türkçesinin Sagay ağzı*, *Şor Türkçesi*, *Şor ve Hakas Türkçelerine yakın olan; ancak Karluk grubuna ait olan Çulım ağzı*, *Tarançi ağzı*, *Tara ağzı*, *Teleüt Türkçesi*, *Tobol ağzı*, *Türkmen Türkçesi*. Radloff bu Türkistan lehçe ve ağızlarının yanında yeri geldikçe *Osmanlı Türkçesi*, *Yunanca*, *Ermenice* ve *Altay dil ailesinden Moğolca*, *Mançucaya* da sözlüğünde yer vermeye çalışmıştır.

Radloff'un sözlüğü üzerine söylenmiş oldukça önemli tespitler vardır. Buna göre Rus Türkologlardan Kononov, Türkologlar hakkında yazdığı bir yazısında Radloff'un bu sözlüğü için "şimdiye kadar eşi ve benzeri olmayan bir çalışma"¹; S. N. Yelçiyeva "Radloff'un

¹ А. Н. Кононов, *Тюркология* bu bilgi, www.orientalstudies.ru/.../17.%20spbios_tu sitesinden 10.12.2012 tarihinde saat 11:32'de alınmıştır.

Sözlüğünde Yer-Yön Anlamındaki Yardımcı Sözcük ve Edatlar” makalesinin girişinde “Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi, Türkoloji Sovyet ekolünün kurucusu Radloff’un yarım asırlık çalışmasının bir sonucudur. Bu sözlük, yaşayan ve tarihî Türk lehçelerin söz varlığı ve deyimlerini toplayan kendi türünde en önemli kaynaktır”²; Radloff’un sözlüğünü hazırlayanlar ön sözde bu sözlük için “Radloff’un bu çalışması kendi zamanında leksik malzemenin genişliğini, bilimsel ve sistematik bir açıdan verdiği için Türk leksikografisinin verdiği en büyük noktadır. Günümüzde Türk lehçelerinin sözlükleri yayımlanmış olmasına rağmen bu sözlük değerini kaybetmemiştir. Türk sözlükleri arasında hâlâ tek karşılaştırmalı sözlük sayılmakta ve çoğu lehçenin dil malzemesi sadece bu sözlükte bulunmaktadır”³; Samoyloviç, “Radloff’un *Türk Diyalektleri Sözlüğü Denemesi* değerini uzun süre sürdürecektir” (Eren, 1988: 341); Türkiye Türkologlarından Eren, “Radloff’un birçok eser verdiğini gördük, ancak abarttığımı sanmadan söylüyorum Radloff’u Radloff yapan bu sözlüktür” (1988: 354) tespitlerinde bulunmuşlardır.

Yurt dışında⁴ ve Türkiye’de⁵ Radloff’un hayatı, ilmî kişiliği ve eserleri konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Türkiye’de yapılan çalışmalardan en önemlisi Ahmet Temir’e

² Bu bilgi, http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Philologia/3_108066.doc.htm sitesinden 16.12.2012 tarihinde saat 10:56’da alınmıştır.

³ Emperatorluk Bilimler Akademisinin emri ile Eylül 1898’de yayımlanmıştır. Sekreter N. Dubrovin Emperatorluk Bilimler Akademisinin matbaası.

⁴ Yabancı Türkologların sözlük üzerinde yaptıkları çalışmaların bazıları şöyledir: *Russkiy Ensiklopedicheskiy Slovar* (Rus Ansiklopedik Sözlüğü) izd. I. N. Berezinin. Otd. 4, T.I, Petersburg, 1875, s. 32; Meyers Konversations-Lexikon, 4. Aufl., XIII, Leipzig, 1889, s. 543; *Istoriya Poluvekovoy Deyatelnosti İmp. Russkogo Geograficheskogo Obşestva* (Çarlık Rusya Coğrafya Topluluğu’nun Yarım Asırlık Çalışma Tarihi) 1845 – 1895. Petersburg, 1896, s. 166, 179, 263, 294, 295-298, 464, 485, 551, 966, 968, 1189, 1190, 1262; *Ensiklopedicheskiy Slovar Brokgauza i Yefrona*, (Brokgauza ve Yefron Ansiklopedik Sözlüğü) XXVI (51), 1899, s. 92-93; *Ensiklopedicheskiy Slovar* (Ansiklopedik Sözlük), pod red. M. M. Filippova, III, Petersburg, 1902, s. 893, editör M. M. Filippov; *Ensiklopedicheskiy Slovar Russkogo Bibliograficheskogo İnstituta Granat* (Granat Rus Bibliografik Enstitüsü Ansiklopedik Sözlüğü) XXXV, Moskova, s. 444 – 446; *Ko Dnyu 70-Letiya Vasiliya Vasilyeviça Radlova*, (Radloff’un 70 Yıl Gününe Dair) Petersburg, 1907, s. 111; *Muzey Antropologii i Etnografii İmp. Akademii Nauk V Period 12-Letnego Upravleniya* (Radloff’un 12 yıllık Müdürlüğü Süresince Çarlık Bilimler Akademisinin Antropoloji ve Etnografya Müzesi) V.V. Radlova. 1894-1906, Petersburg, 1907, s. 27 – 109; L. Ya. Shternberg, *Iz Jizni i Deyatelnosti V. V. Radlova* (Berlinskiy, Altayskiy i Kazanskiy Period), (Radloff’un Hayatı ve Faaliyeti (Berlin, Altay ve Kazan Devirleri) JS, 1909, XVIII, vıp. 2-3, s. I-XXV.; A. N. Samoyloviç, *V. V. Radlov Kak Turkolog* (Türkolog Olarak Radloff) - “Trudi Troitskosavsko-Kyahtinskogo otdeleniya Priamurskogo otdela RGO”, 1912, XV, I, s. 23-33; *Ko Dnyu 80-Letiya V. V. Radlova* (1837 – 1917), (*Radloff’un 80-Yıllığı*) - “Sbornik muzeya antropologii i etnografii”, V,1, Petersburg, 1918, X, 400 s. V.V. Bartold, *Pamyati V. V. Radlova* (Radloff’un Anısına) 1837 – 1918, - IRGO, 1918, LIV, I, s. 164 – 189; *Pamyati Velikogo Tyurkologa Akademika V. V. Radlova* (Büyük Türkolog Akademik Radloff’un Anısına) (k 100 - letiyu so dnya rojdeniya: 1837-1937), - “Revolutsiya i natsionalnosti”, 1937, No 2, s. 79-81.; *Bolşaya Sovetskaya Ensiklopediya*, XLVIII, Moskova, 1941, s. 81-82.; Ahmet Temir, *Leben und Schaffen von Friedrich Wilhelm Radloff (1837-1918)*. *Ein Beitrag zur Geschichte der Türkologie*, Oriens, 1, 1955, s. 51–93, hier s. 51; Jens Peter Laut: *Radloff, Friedrich Wilhelm*. In: *Neue Deutsche Biographie* Bd. 21, Berlin 2003, s. 96–97; Jens Peter Laut: *Radloff, Friedrich Wilhelm*. In: *Lexicon Grammaticorum* Bd. 2 (L-Z), Tübingen 2009, s. 1235–1236; O. E. Livotova, *Osnovnaya Literatura ob Aziatskom Müzeye* (Asya Müzesi Hakkında Temel Kaynakça) – İnstitute vostokovedeniya AN SSSR (1776 – 1954), - OIRV, sb. 2, Moskova, 1956, s. 502-503; *İstoriya İstoriçeskoy Nauki v SSSR. Dooktyabrskiy Period. Bibliografiya*. (SSCB’de Tarih Biliminin Tarihi. Ekim İhtilali Öncesi Devri) Moskova, 1965, s. 616-617.; O. E. Livotova, V. B. Portugal. *Vostokovedeniye v İzdaniyah Akademii Nauk*. (Bilimler Akademisi Yayınlarında Doğu Bilimi) 1726 – 1917. Bibliografiya, Moskva, 1966, №1338 – 1386; V. A. Gordlevski, *Pamyati V. V. Radlova* (Radloff’un Anısına) (1837-1918), - İzbrannıye soçineniya, t. IV, Moskova, 1968, s. 371-372; *Biobibliografiçeskiy Slovar Oteçestvennih Türkologov*, (Yerel Türkologların Bibliografik Sözlüğü) M., 1974.; Kononov, A. N. *İstoriya İzuçeniya Türkskih Yazıkov v Rossii* (Türk Dillerinin Rusyadaki Öğrenim Tarihi) M.: Nauka, 1972.; *Oçerki po İstorii Russkogo Vostokovedeniya* (Rusya Şarkiyat Tarihi Üzerine Denemeler) M.: İnstitut Vostokovedeniya AN SSSR, 1953.; Reşetov, A. M. *Akademik V. V. Radlov, Vostokoved i Müzeyaved* (Akademisyen V. V. Radlov, Oryantalist ve Müzeci) (Osnon niye etapi deyatelnosti) // Radlovskiye çteniya- 2002. Materialı gödiçnoy nauçnoy sessii. — Spb., 2002. — s. 95-101.; *Türkologicheskii sbornik*. 1971, M., 1972 (posvâşçen V. V. Radlovu, spisok trudov i lit. o nom).

⁵ Türkiye’de de W. Radloff’un hayatı, eserleri ve çalışmaları hakkında çalışmalar yapılmıştır: Abdülkadir İnan, “Radloff’un Proben’leri Üzerine Bazı Düzeltmeler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, s. 3, Ankara 1944, s. 488- 496; Osman Fikri Sertkaya, “Eski Türkçe (Göktürkçe ve Uygurca) Araştırmacı Olarak Wilhelm Radloff”, *Türk Dili*, s. 444, 1988, s. 303-317; Hasan Eren, *Wilhelm Radloff ve Türk Diyalektleri Sözlüğü*, *Türk Dili*, s. 444, 1988, s. 336-354; Hasan Eren, *Türkklük Bilimi Sözlüğü/ I. Yabancı Türkologlar*, Ankara 1998; Zeynep Korkmaz, “Friedrich Wilhelm Radloff’un Orta Türkçe

(1991) aittir. Sözlük üzerinde üç doktora çalışması yapılmıştır: Bu çalışmalar Mustafa Toket'e (*W. Radloff'un "Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Tatar Lehçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi* Konya 2003, Ufuk Deniz Aşçı'ya (*W. Radloff'un "Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Kazak ve Kırgız Lehçelerine Ait Kelimelerin İncelenmesi* Konya 2003) ve Fatih Erbay'a (*W. Radloff'un "Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi* Konya 2008) aittir. Sözlük üzerinde yüksek lisans tezi de yapılmıştır. (Serap Gürcün, *Radloff Sözlüğünün D-Maddesinin Eski Türkçe Açısından İncelenmesi*, 2006) Gürcün, bu tez çalışmasında, sözlüğün 'd' maddesini Eski Türkçe ile karşılaştırmıştır (Erbay, 2009: 111-112).

1. Türklerde Ev Kavramı

Türk Dilinin bugünkü lehçeleri coğrafi, sosyo-kültürel şartlar ve özellikle de politik sebeplerden dolayı Güney-Batı (~Oğuz), Güney-Doğu (~Türkistan/Uygur), Kuzey-Batı (~Kıpçak), Kuzey-Doğu (~Saha, Tuva, Hakas, Altay) gibi gruplara ayrılmıştır. Bu Türk boyları, zamanla hâkim oldukları bölgelerde kendi ağız özelliklerine dayalı yeni yazı dilleri oluştursa da ortak kavramlar çerçevesinde ortak bir duyuş tarzıyla düşüncelerini, fikirlerini ve tecrübelerini Türk diline aktardıkları için Türk boylarında kavramlar dünyası hemen hemen aynı çizgilere sahiptir. Bu Türk yazı dillerindeki ortaklıkların sebepleri şöyle sıralanabilir: 1. *Tarihî ortaklık ve ortak tarihî edebî dil (Çağatay Türkçesi/Osmanlı Türkçesi)* 2. *Bölgenin benzer coğrafi ve iklim şartları* 3. *Benzer siyasi durum* 4. *Dil etkileşimi* 5. *İslam dininin etkisi* 6. *Farsçanın etkisi* 7. *Son dönem Rusçanın etkisi* (Jankowski, 2010: 132). Bu maddelere, *Moğolca ve Çincenin etkisi* de eklenebilir. Bu etkenlerden hareketle Türk lehçelerindeki ev kavramı ve ev kavram alanı şöyle verilebilir⁶:

a) *Tarihî ortaklık ve ortak tarihî edebî dil (~ Çağatay Türkçesi)*: Türkistan/Uygur, Kıpçak, Saha, Tuva, Hakas ve Altay Türk boyları, hâkim oldukları bölgelerde kendi ağız özelliklerine dayalı yazı dilleri oluşturmadan evvel *Çağatay Türkçesinin*, Güney-batı Oğuz grubuna giren Türkiye, Azeri, Türkmen, Gagavuz ve Kırım Türkçeleri ise *Osmanlı Türkçesinin* ortak tarihî edebî dilinin tesirindeydiler. Edebî Doğu Türkçesinin yani edebî Çağatay Türkçesinin doğrudan mirasçısı bugünkü Türkistan lehçelerinden *Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri*⁷dir. Bu mirasın izleri, Radloff'un sözlüğünde de yakından görülür. Şöyle ki, Çağatay Türkçesinde "çatı, tavan" anlamındaki *şip* kelimesi, aynı şekil ve anlamda bugün Özbek Türkçesinde⁸ (1911: IV – 1087); yine Çağatay Türkçesinde "tohum saklama çukuru" anlamındaki *oru* kelimesi, aynı şekil ve anlamda Yeni Uygur Türkçesinde (1893: I – 1054) kullanılmaktadır. Çağatay Türkçesinde "bitmemiş duvar (çamurdan duvar), kerpiç" anlamındaki *pahsa* kelimesi, aynı şekil ve anlamda Özbek Türkçesinde (1911: IV – 1138) kullanılmaktadır. Osmanlı Türkçesindeki "çatı" anlamındaki *dam* (< *tam* Drevnetyurskiy Slovar, 1969: 529) şeklinde "duvar" kelimesi, bugün hem Azerbaycan hem de Kırım-Tatar Türkçelerinde aynı anlam ve biçimde kullanılmaktadır (*dam altına gir* "sığınak bul-"; ev:

Üzerindeki Çalışmaları", *Türk Dili*, s. 444, 1988, s. 318-328; Ahmet Temir, "W. Radloff'un Hayatı (1837-1918)", *Türk Dili*, s. 444, 1988, s. 293-302; Nuri Yüce, "Friedrich Wilhelm Radloff'un Derlemeleri", *Türk Dili*, s. 444, 1988, s. 329-335; Naciye Yıldız, "Wilhelm Radloff; Hayatı, Eserleri, Manas Destanı", *Türk Kültürü*, s. 384, Ankara 1995, s. 13-31; Ahmet Bican Ercilasun, "Wilhelm Radloff ve Türk Bengü Taşları", *Avrasya Etütleri*, s. 13, Ankara 1998, s. 92-102.

⁶ Türk lehçelerindeki ev kavramı ve ev kavram alanına giren kelimeler hakkındaki yorumlar, Radloff'un Sözlüğü'nde verdiği kelimelerden ve bugün yayımlanmış lehçe sözlüklerinden hareketle yapılmıştır.

⁷ Bugünkü Uygur Türkçesi, tarihî Çağatay edebî Türkçesine, yaşayan Özbek Türkçesi ile birlikte en yakın olan Türk lehçesidir (E. N. Necip, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (çev. İktil Kurban), TDK Yayınları, Ankara 1995, s. 1).

⁸ Radloff'un sözlüğünde Sart. "Eski Özbek Türkçesi"dir.

öküz damı “ahır”; *dam havlısı* “teras” (1905: III – 1648)). Osmanlı Türkçesindeki “cami önündeki taştan oturma yeri; divan; alafranga salon” anlamındaki *sofa* kelimesi aynı anlam ve şekilde Kırım-Tatar Türkçesinde (1911: IV – 560) kullanılmaktadır.

b) *Bölgenin benzer coğrafi ve iklim şartları*: “Türk evleri, birbirinden yüzlerce kilometre mesafede ve çok farklı coğrafi şartlar altında inşa edilmiş olsalar dahi planlarının ana hatları bakımından hemen hemen hepsinin aynı oldukları göze çarpar” (Köse, 2005: 158-191). Mesela; *alaçuk*⁹ (~*alajık~alaçık~alaçuk*) gibi. “Türkistan lehçelerinin büyük bölümünde basit yapılar esaslıca *alaçyq* olarak adlandırılmaktadır. Kazaklarda, Kazan ve Kırım Tatarlarında, Çuvaşlarda ve eski Orta Asya odaklı birçok kaynaktan bu kelime dalların ya da tahtaların bir araya getirilmesiyle elde edilmiş *çatı* anlamında kullanılmaktadır. Anadolu’nun bazı bölgelerinde de bu kelime çobanların köyden uzak bölgelerde geçici olarak ikamet ettikleri ya da uzakta bulunan tarlalarda çalışanların eve dönüş yolunda zaman kaybetmemesi için kurdukları hasırdan, tahtadan veya çalılıklardan hızlıca inşa edilmiş kulübe ve barınaklar için kullanılmaktadır” (Johansen, 1966: 287-288). Ancak Türk boylarının yaşadığı bölgelerdeki iklimin sıcak ve soğuk olması *alaçuk*’un özellikle malzemesinin farklı olmasına yol açmıştır. Aynı şekilde *çadırın*¹⁰ içi de farklı Türk boylarında değişik şekillerde düzenlenmiştir. Ancak yine de Türk boylarında çadırın temel ortak noktaları da vardır. Mesela; çadırın zemini genellikle topraktandı; bazı Türk boylarında (Sibirya ve Kıpçak grubu) çadırın zemini, ahşap döşeme ile de yapılırdı. Yere keçe döşenir üstüne halı veya hayvan postları serilirdi. Çadırın duvarlarında ise mutlaka kilimler ve halılar asılırdı (Adzhumerova, 2013: 355).

c) *Dil etkileşimi*: *Ev* kelimesi, Türk dilinin en eski kelimelerinden biridir. Bu kelime, Eski Türkçeden itibaren tarihî lehçelerimizde *eb* (*patlayıcı-ötümsüz ünsüz*) > *ew* (*damak-dudak v’si*) > *ev* (*diş v’si*) şeklinde bir gelişim seyretmiş ve bugün çağdaş Türk lehçelerinde *öv* (Az.), *öy* (Trkm.), (Tat.), (Bşk.), (Uyg.), *üy* (Kır.), (Kzk.), (Özb.), (Kar.), (Nog.), (Krç. Mlk.), (KKlp), (Şor.), (Tel.) *em* (Hak.), *ib* (Şor.), (Alt.), *ü* (Tuv.), *äm* (Şor.) “ev” (*ämädä parçan nâbâzi* “ev eşyaları, evin içindeki her şey”), *äp* (Küer. Uyg.) “ev”, *äü* (Tara, Küer. Kum.) “ev” biçimlerinde kullanılır olmuştur. Sibirya grubu lehçelerinden Alt. Tel. Leb. Şor. Sag. Koyb. Kaç. Küer. Bar. Tob. “ev, bina” anlamında *tura* kelimesi de “ev” anlamında (1905: III – 1446) kullanılmıştır. Teleüt Türkçesinde *turaçak* kelimesi de “küçük ev”

⁹ Clauson, sözlüğünde *alaçuk*’un asıl şeklinin ‘*ala:çu*’ olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca kelimenin sonradan oluşan şekillerinden -son ses -k sahip olmasından- hareketle alıntı bir kelime olabileceği (1972: 129) ihtimali üzerinde de durmuştur. Rassadin, Clauson’un aksine “Moğolların Kutsal Destanında Türkçe unsurlar” makalesinde kelimenin Türkçe asıllı olduğunu söylemiştir (2010: 214).

¹⁰ Türkçe sözlükte belirtildiği gibi *çadır* kelimesi köken olarak Farsça *çader* kelimesinden gelmemektedir. *Çadır*, Türkçe bir kelimedir ve kökeni de “ağaçları birbirine tutturmak anlamındaki” *çat-* filidir. Bu kelime, daha önce Farsçaya ödünç verdiğimiz ve daha sonra tekrar geri aldığımız kelimelerden biridir. Dil biliminde bu türden kelimeler için *geri dönen alıntı* (~ reborrowing) tanımlaması yapılır. Kelimenin kökeni konusunda *Farsçanın Köken Bilgisi Sözlüğü*’nü hazırlayan Vullers de aynı şeyi söylemektedir: *çâder* kelimesi **Türkçedir**. “tentorium (otağ)” anlamından hareketle Türkçede *hayme* (otağ) anlamına gelir. Aynı kelime, “örtü” anlamında Arapçada “*ridâ*” kelimesiyle karşılanır. Kelimenin “örtü” anlamıyla Farsça türemiş şekilleri de mevcuttur. Mesela; *çâder be-çehre keşiden* “yüzünü örtmek”, *çâder ber-ketif efgenden* “omuzuna örtü atmak”, *çâder pûşiden* “örtü örtmek”. (Ioannis Augustus Vullers, *Lexicon Persico-Latinum Etymologicum*, c. I, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, Graz-Austria 1962, s. 548)

anlamında (1905: III – 1446) kullanılır. Altay ve Teleüt Türkçelerinde *tura* kelimesi “ağaç ev (~ ağaç üy) ahşap ev” (1893: I – 149) anlamında kullanılır. Yine herhangi “bir şeyin alt kısmı” anlamındaki *taban* kelimesi de Osm. Krm. Şor, Leb. Sayg. Koyb. Kaç. Küer. Kum. Kaz. Kırg. Kar. L.T. (1905: III – 964) lehçelerinde ortak kullanılan kelimelerden biridir.

Aynı grupta yer alan Türk lehçelerinde kelime ortaklıkları daha çok göze çarpar. Şöyle ki, hem *konuk* hem de *misafir* kelimesi, Oğuz grubu lehçelerinde benzer şekillerde ve aynı anlamda yaygın kullanılan iki kelimedir. Buna karşılık Sibiry grubu lehçelerinde *misafir* (< A. misâfir) ve *konuk* (< *ko- + -n- (dönüşlülük) + (I⁴)k kelimesi yerine *ayıltaş* (Teleüt, Altay, Lebedin) “komşu”; *yılçı* (Altay, Teleüt) “konuk, misafir”; *ayıldı* (Barabin) “konaklamaya seven kişi”; *alçı* (Sagay), *ailçı* (Altay) “ziyaretçi, misafir” kelimesi kullanılmıştır. Ancak Radloff’un sözlüğünde *konak* kelimesi, Sibiry grubu lehçelerinden Barabin, Kırgız, Şor ve Kumuk lehçelerinde “misafir” anlamında kayıtlıdır (1899: II – 537). Kıpçak grubu lehçelerinde Rusçadan alıntı *kuşetka* (Rus. ‘кушетка’) kelimesi de ortak kullanılan kelimelerden biridir: Kazan-Tatar Türkçesinde *kuşetka* “arkasız divan; kuşet, kerevet” (1979: II – 197); Kumuk Türkçesinde *kuşetka* “kanape, sedir” (192); Karakalpak Türkçesinde *kuşetke* “kanape, sedir” (1988: III – 46); Başkurt Türkçesinde *kuşetka* (*kenefi*) “arkasız divan, kanape” (1993: I – 558).

ç) *İslam dininin etkisi*: Türkler, İslamiyet’in kabulüyle birlikte yeni bir alfabeyle benimsemiş, böylelikle hem maddi hem de manevi kültüründe büyük değişiklikler yaşamıştır. Yalnız bu değişiklik, Türk dilinin bütün lehçelerinde aynı süreçte gerçekleşmemiştir. Şöyle ki, Türk dilinin Oğuz grubu lehçelerinde ev ve ev kavram alanı ile ilgili Arapçadan alıntılanan kelimeler sayıca daha fazladır. Mesela; Bugün Oğuz grubu lehçelerinin hemen hemen hepsinde *sofra* (<< Arapça “sufre”) kelimesi kullanılmaktadır. Kıpçak grubu lehçelerinden ise yalnızca Karaim Türkçesinde *sofra* (1974: 480) kelimesi kayıtlıdır. Buna karşılık Kıpçak grubu lehçelerinden Kazak (2003: 120) ve Kırgız Türkçelerinde (1988: 299), Karluk grubu lehçelerinden Özbek (1981: II - 85) ve Yeni Uygur Türkçelerinde (1992: III – 579) ise Farsçadan alıntı *dastarkan* (<< dastarkhawan) (destârhan: n. c. (nomen compositum) mantile mensalelongum: uzun sofrâ (Vullers, 1962: I-864)) kelimesinin farklı biçimleri kullanılmaktadır. Yalnız Uygur Türkçesinde *supra* kelimesi, ‘üzerinde hamur açılan mutfak eşyası’ (1992: III – 579) anlamında kullanılmaktadır.

d) *Farsçanın etkisi*: Türkistan lehçelerinden *Özbek* ve *Yeni Uygur Türkçelerinde* Farsçanın etkisi diğer lehçelere göre daha fazladır. Çünkü bu lehçelerde, komşuluk ilişkileri ve bu ilişkilerin doğurduğu ticari ve kültürel alışverişler sonucunda Farsçadan evle ilgili çok sayıda kelime ve kavram alıntılanması yapılmıştır. Mesela; Özbek Türkçesinde (1981: II-313) “ev bark” anlamında Farsçadan alıntı *hona* (< hâne/han: IC. (Inscriptio cuneata) avahana; domus (Vullers, 1962: I-650)); Yeni Uygur Türkçesi’nde “sofra bezi” (1992: III – 579) anlamında Farsçadan alıntı *dasthan* kelimeleri gibi. Karluk grubu lehçelerinden Uygur Türkçesinde Türkçe *konuk* kelimesi yoktur. Onun yerine Farsçadan alıntı *meman* (1995: 271)¹¹ (<< mihmân) (mihmân / mîhmân (forma ancta): conviva, hospes (Vullers, 1962: II-1243)) kelimesi vardır.

Kıpçak grubu lehçeleri; tarihî, dinî ve coğrafi etkenlerin sonucunda ilkin konuşma dili daha sonraki dönemlerde ilim dili olarak Arapça ve Farsçadan ya doğrudan ya da dolaylı yollardan kelime almıştır. Mesela; Kırgız Türkçesinde (1998: I- 296) Farsçadan alıntı “ekmek, pide pişirmeye mahsus fırın” anlamında kullanılan *dandır* (< A. tennûr); Kırgız (1998: I- 297)

¹¹ Kelimenin *memandar* “konuksever” (1995: 271); *memandarçılık* “konukseverlik” (1995: 271); *memandarlık* “konukseverlik” (1995: 271) şekilleri de vardır.

ve Kazak Türkçelerinde (2003: 119) “büyük giriş kapısı” anlamında Farsçadan alıntı *darbaza* (< dervâze: der (kapı) + vâz/bâz (açık): porta maior et ampla: kale kapısı (Vullers, 1962: I-835)); Karakalpak Türkçesinde (1982: I – 46) Farsçadan alıntı “ayna” anlamında kullanılan *âyîne* kelimeleri gibi. Yalnız Kıpçak grubu lehçelerinden Kazak Türkçesinde Arapça ve Farsçanın etkisi oldukça azdır. Çünkü; “Kazak Türkçesi, Kazak boylarının rahat hayat şartları çerçevesinde gelişmiş bir Türkçedir. Bu boyların dinî kültür merkezlerine çok uzak olmaları yüzünden din eğitimi de küçük bir Kazak grubu içerisinde kalmıştır” (Buran-Alkaya, 2009: 275). Bu sebeplerle Arapça ve Farsçadan Kazak Türkçesine geçmiş kelimeler; ancak konuşma yoluyla girmiş olduğundan bunlar Kazak Türkçesinin ses ve şekil özelliklerine genellikle uymuştur (Kaliyev ve diğ., 1991: 92; Balakayev, Sızdikova, Janpeyisov, 1968: 94-96).

f) *Son dönem Rusçanın etkisi*¹²: “Rusça, Türk dilinin lehçelerinden pek çok kelime aldığı gibi gerek Çarlık döneminde gerekse Sovyet döneminde yönetimi altında bulunan Türk topluluklarının söz varlığına kelimeler de vermiştir” (Atmaca, 2012: 275-298). Türk lehçeleri ile Rusça arasındaki kelime alışverişi bu Türk soylu halkların siyaset, sosyal hayat, kültür, ekonomi ve medeniyet sahasında uzun yıllar yakın ilişki içerisine girmesi sonucunda gerçekleşmiştir. Kıpçak, Karluk ve Sibirya grubu lehçelerinde ev ve kavram alanıyla ilgili kelimeler konusunda Rusçadan alınan kelimelerin miktarı azımsanmayacak ölçüdedir. Mesela; bugün Kazan-Tatar Türkçesinde (1979: II – 196) Rusçadan alıntı *кухня* (kuhnya) > *kuhne* kelimesi “mutfak”; Başkurt (1993: I – 555), Kumuk (191) ve Tatar Türkçelerinde (1979: II – 178) Rusçadan alıntı *кружка* (krujka) *krujka* kelimesi, “metal bardak”; Kazak Türkçesinde (1899: II-1532) Rusçadan alıntı¹³ *клет* (klet) kelimesi “oda”; Altay Türkçesinde (1999: 146) Rusçadan alıntı *ворота* (parata) “büyük giriş kapısı”; Özbek Türkçesinde (1981: I – 380) Rusçadan alıntı *косяк* (kasyak) >> *kesaki* “kapı ya da pencere boşluğuna yerleştirilmiş çerçeve, söve” anlamında kullanılır.

g) *Moğolcanın etkisi*: Bilindiği üzere tarihî seyir içerisinde Türkler ile Moğollar yüzlerce yıl birbirine yakın coğrafyalarda iç içe yaşamışlardır. Türk boyları içerisinde Sibirya grubu lehçelerinde -ev kavram alanına giren kelimelere bakıldığında- Arapça ve Farsçanın yerini Moğolca kelimelerin aldığı görülür. Sibirya Türklerinde Arap ve Farslarla münasebetlerin coğrafi şartlar dolayısıyla çok az olması, dinlerinin farklı olması gibi sebepler, bu lehçelere giren Arapça ve Farsça kelimelerin sayısını azaltmış Moğolcadan alıntılanan kelimelerin sayısını ise artırmıştır. “Sibirya grubu lehçelerinden Tuva Türkleri Cengiz Han döneminden sonra Moğollarla aynı coğrafyada, aynı siyasi çatı altında bulunmuş XVII. yüzyıldan itibaren Budizmi kabul etmeleriyle aynı dinî inanca sahip olmuştur” (Arıkoğlu, 2012: 17-36). Mesela; bugün Altay (1999: 37) ve Tuva (2003: 76) Türkçelerinde “geçici olarak inşa edilen ev” anlamında *çadır* kelimesi yanında Moğolcadan alıntı *baykan*, *paykan* ve *maygın* kelimeleri kullanılmaktadır. Tuva Türkleri (2003: 29) bugün “oda” anlamında Moğolcadan alıntılanan *dazılga* (< *tasalgaa* < *tasulg-a*) ve “kiler, çadır, gölgelik” anlamında *azar* (< *asar*) (Arıkoğlu, 2012: 17- 36) kelimelerini kullanmaktadır.

ğ) *Çinceden Etkisi*: Türkistan lehçeleri, Arapça, Farsça, Rusça ve Moğolcanın yanında Çinceden de kelimeler almıştır. Sinologlar tarafından özellikle Çinceden Uygur Türkçesine

¹² Bugün Türkistan lehçelerindeki Rusça ve Çinceden alıntılanmış kelimelerin serüveni, “işgal edenin temsil ettiği üst katman dilinin işgal edilenin temsil ettiği alt katman diline bilgi ve öğrenmeler dolayısıyla değil kültürel özellikle de siyasi üstünlüğün sonucunda gerçekleşmiş “özenti alıntıları”dır” (detaylı bilgi için bkz. **Günay Karaağaç**, “Türkçenin Komşularıyla İlişkilerine Genel Bir Bakış”, İ. Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, cilt: 28, İstanbul 1998, s. 359-406).

¹³ Kazak Türkçesinde *klät* kelimesinin çeşitleri vardır: *ak klät* “temiz misafir odası”; *aşlık klät* “yemek odası”; *kovoş klät* “ortadan ikiye bölünmüş oda (yarısı depo olarak kullanılır, yarısı da yazın dinlenmek için kullanılır)” (1899: II – 1532).

“hem erken dönemde yani tarihte hem de yakın dönemde yani Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra devlet organları, meslek adları, birim adları, yaşam ve üretime ait, siyasi, ekonomik, kültürel ve güncel yaşamla” (Öztürk, 2002: 183) ilgili kelimelerin alıntılı olduğu tespit edilmiştir. Radloff sözlüğünde Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan’da yaşayan Uygur Türklerinin konuştuğu Tarançin ağzında anbar, kiler’ anlamındaki *şay* (< Çince “*cang*”)¹⁴ (1911: IV – 286) kelimesine yer vermiştir. Ayrıca bugün Kırgız Türkçesindeki *momo* (*momo toğoloktop salğan üy*: ‘balçık yuvarlaklarından yapılmış ev’) kelimesi de Çince (1998: II – 569) alıntılanmış kelimelerden biridir.

2. Kavram ve Kavram Alanı¹⁵

Bir dilin sözcüklüğünün öğrenimi, aynı zamanda kültür, tarih, etnoloji, etnografya ve coğrafya öğrenimine de ışık tutmaktadır. Her dilin kelime hazinesinde anlam yönünden birbiriyle anlam ilişkisi bulunan, anlamca *akraba kelimeler* vardır. Bu akraba kelimeler, “tek başlarına değil, kendileriyle ilişki içinde ve yakınlığı olan diğer kavramlarla/akraba kelimelerle ele alındığı takdirde gerçek değerleri anlaşılabilir” (Toklu, 2003: 100).

Radloff’un sözlüğünden hareketle tespit edilen kelimeler, “a) Oda araç gereçlerini karşılayan kelimeler; b) Mutfak araç gereçlerini karşılayan kelimeler; c) Evin bölümleriyle ilgili kelimeler; ç) Ev kelimesi ve ev türlerine ad olan kelimeler; d) Kapıyla ilgili kelimeler (kapı çeşitleri, kilit, anahtar vb.); f) Ev ve çadır inşaatındaki yapı malzemelerini karşılayan kelimeler; g) Avlu ve evin çevresi ile ilgili kelimeler; ğ) Komşu ve misafir ile ilgili kelimeler h) Temizlik araç gereçlerini karşılayan kelimeler; ı) Aydınlatma araç gereçlerini karşılayan kelimeler; i) Ev ile ilgili araç gereç kavramını karşılayan kelimeler” kavram başlıkları altında ve alfabetik sıraya göre şöyle verilmiştir¹⁶:

a) Ev Kelimesi ve Ev Türlerine Ad Olan Kelimeler

agaç üy, tura (Alt. Tel.) ‘ahşap ev’ (1893: I – 149); ağaç üy, tura (Alt. Tel.) ‘ahşap ev’ (1893: I – 149)

agıs (Şor.) ‘köknar ağacının dallarıyla örtülmüş şalaş’ (1893: I – 168)

ağış (Şor.) ‘köknar ağacı dallarıyla örtülmüş şalaş’ (1893: I – 168)

alaça (Trkm.) ‘renkli kumaştan yapılan Türkmen çadırı’ (1989: I – 362)

alaçık (Kırg. Kaz. Krm. Osm.), alaçih (Kar. T.) ‘ağaç dallarından yapılan şalaş; köyde yazlık mutfak’ (1989: I – 361)

alaçuk (Çağ.) ‘alaçık’ (“Türkistan’da ve Anadolu’da kabilenin mesken ettikleri kibitkalar ve obalar”) (1989: I – 362)

alançık (Alt. Tel.) ‘ağaç kabuğundan yapılan çadır’ (1989: I – 359)

alandık (Kür.) ‘yazlık çadırı, şalaş, derme çatma baraka’ (1989: I – 360)

¹⁴ Öztürk, makalesinde bu kelimeyi, *sa□□ambar* şeklinde vermiştir (2002, s. 183).

¹⁵ Yapısalcılığın anlambilime uygulanmasıyla başlayan *kavram alanı* (~ *semantic field*) teriminden ilk kez 1931 yılında, J. Trier tarafından “Akıl Kavram Alanı İçinde Alman Sözcüklüğü Bir Dil Alanının Tarihi” kitabında söz edilmiştir. Trier, “kavramların zihinde birbirinden ayrı olarak değil, bir mozaik parçasını andırır gibi birbirini etkiledikleri alanlar oluşturduklarını” söylemektedir (Aksan, 2009, s. 161). Bu kuramın Fransa’daki temsilcileri, G. Matoré ve ‘dilde anlamın değil; kullanımın olduğu fikrini benimseyen’ P. Guiraud (Toklu, 2003, s. 100); Almanya’daki temsilcileri ise Ullmann ve dili ‘dünyayı söze dönüştürme olayı’ veya ‘dil ya da kavram alanı, dil ara dünyasının bir kesiti’ olarak ifade eden L. Weisgerber’dır.

¹⁶ Sözlükte tespit edilen kelimelerin düzeni şöyledir: Tırnak içerisinde kelimenin Türkiye Türkçesindeki anlamı, parantez içerisinde kaçınıcı ciltte ve hangi sayfada yer aldığı verilmiştir.

- baraka (Osm.) ‘baraka’ (1911: IV – 1477)
- barkuluk (Çağ.) ‘sığınak’ (1911: IV – 1484)
- bäst (Çağ.) ‘ev, avlu; sığınak’ (1911: IV – 1630)
- cort (Kaz.) = yort ‘avlu’ (1911: IV – 105)
- çadır (Osm. Az. Uyg. Tel. Alt. Leb. Kaz.) ‘çadır’; kılçadır ‘keçi veya deve yününden çadır’; çadır etekliği (Osm.) ‘çadır keteni’; çadır başı ‘çadır girişi; çadır direği’ (1905: III – 1904)
- çagirga (Çağ.) ‘çadır, şemsiye’ (1905: III – 1848)
- çatır (Osm. Kaz. Kar. T. Tob. Küer.): ‘çadır’; (Kar. T.) ‘ev’ (Küer.) ‘yatak önündeki perde’ (1905: III – 1898)
- çaylağ (Sag.) = yaylu ‘yazlık ev’ (1905: III – 1829)
- çäri (Çağ.) ‘baraka, şalaş’ (1905: III – 1967)
- çärgä (Osm. Çağ.) ‘tente, hangar’; (Osm. Çağ.) ‘iki direkli çadır, göçebe halkların küçük çadırları’ (1905: III – 1970)
- çärgälik (Çağ.) ‘küçük yazlık çadır’ (1905: III – 1971)
- dabır üy (Kırg.) ‘çatı kirişleri kısa olan çadır’ (1905: III – 1643)
- dam (Osm. Az. Krm.) ‘çatı’; dam altına gir- ‘sığınak bul-’; ev: öküz damı ‘ahır’; dam havlısı ‘teras’ (1905: III – 1648)
- däbrüy (Kırg.) ‘çatı kirişleri kısa olan kulübe’ (1905: III – 1691)
- därim (Osm.) ‘Türkmen çadırı’ (1905: III – 1672)
- eb (Sag. Kob.) ‘ev, çadır’ (1989: I – 925)
- äm (Şor.) ‘ev’ (äm dä parçan năbäzi ‘ev eşyaları, evin içindeki her şey’) (1989: I – 944)
- äp (Küer. Uyg.) ‘ev’ (1989: I – 918-921)
- äü (Tara. Küer. Kum.) ‘ev’ (1989: I – 671)
- äv (Uyg. Osm. Çağ.) ‘ev’ (ak äv ‘beyaz ev’; kara äv ‘kara ev’ (‘göçebe kabilelerin adları’) (1989: I – 939-940)
- ävcäz (Osm.) ‘küçük ev’ (1989: I – 943)
- ıspa (Küer.) ‘ev’ (1989: I – 1399)
- ızba (Kum.) ‘ev’ (1989: I – 1399)
- iv (Kar. L.) ‘ev’ (Daol tänri tolturup ädi ivların namättän ‘Tanrı doldurmuştu evlerini nimetle’) (1893 – I: 1570)
- izbä (Osm.) ‘yeraltı kiler’; izbä yer ‘kirli ev’ (1989: I – 1545)
- hanä (Osm.) ‘ev’ (1989: II – 1748)
- kagir (Osm.) ‘taş ev’ (1899: II – 1534)
- karaldı (Kaz.) ‘ek bina’ (1899: II – 160)
- karaşa (Kırg.) ‘eski kara çadır’ (1899: II – 164)

- kigiz öy (Tar.) ‘keçe çadırı’ (1899: II – 1341)
- kis üy (Tel.) ‘keçe çadırı’ (1899: II – 1385)
- konak (Osm.) ‘misafirhane’; konak evi (Krm.) ‘misafir odası’; (Osm.) ‘paşa evleri, sarayları; paşa konağı’ (1899: II – 537)
- kos (Kırg.) ‘küçük yolculuk çadırı’ (1989: II – 622)
- koş (Çağ.) ‘küçük çadır’ (1899: II – 636)
- köymö (Kaz.) ‘kulübe’ (1989: II – 1325)
- kuluba (Osm.) ‘kulübe, bekçi kulübesi’ (1989: II – 981)
- kui (ET) ‘kadın çadırı; eskiden Kırgız Türklerinde soylu kadınların yaşadığı çadır’ (1899: II – 888)
- küerkö (Kırg.) ‘sırık ve tek parça keçeden yapılan çadır’ (1899: II – 1458)
- kurya (Çağ.) ‘kötü inşa edilmiş bina; kulübe, baraka’ (1989: II – 941)
- kuş (Kaz.) ‘çadır, şalaş’ (1989: II – 1024)
- kuşun (Osm.) ‘yaşayacak yer, sığınak’ (1989: II – 1028)
- mäskän (Krm.) Arapçadan ‘ev’ (1905: III – 2108)
- oba (Krm. Çağ. Osm. Az. Uyg.) ‘göçebe kabilelerin yaşadığı keçe çadırı’ (Az.) ‘çobanların taştan kulübesi’ (1989: I – 1157)
- otau (Kırg. Çağ.) ‘damadın yeni beyaz çadırı (ak otau)’ (1989: I – 1103)
- odag (Şor. Küer. Sag. Koyb. Yak.) ‘şalaş, baraka’; keden odag (Şor.) ‘çadır’ (1989: I – 1121)
- odak (Uyg.) ‘ev, oda’ (1989: I – 1122)
- odau, otau (Kırg.) ‘tarlada dikilen şalaş’ (1989: I – 1121)
- odu (Tel. Alt.) ‘şalaş, çadır’ (1989: I – 1125)
- orda (Bar. Kırg.) ‘saray’ (Çağ. Az. Tar.) ‘sultan çadırı’ (1989: I – 1072)
- ordu (Uyg.) ‘han çadırı, saray’ (1989: I – 1072)
- otag (Çağ. Osm.) ‘otağ, çadır’ (1989: I – 1104)
- otak (Çağ. Tar.) ‘kulübe’ (Osm. Çağ.) ‘çadır’: otak-i-humayun ‘sultan çadırı’ (1989: I – 1104)
- öp (Sağ. Uyg.) ‘ev’ (1989: I – 1308)
- öv (Az.) ‘ev’ (1989: I – 1313)
- öy (Tar. Çağ.) ‘ev, çadır, aile’ (1989: I – 1171); öy (Kaz.) ‘ev’; taş öy ‘taş ev’; ağaç öy ‘ahşap ev’; öyiginäy (Kaz.) ‘küçük ev’ (1989: I – 1335)
- park (Uyg.) – bark ‘bina’ (uluk yolda ätmä sän äv park yağın! ‘büyük yola yakın ev kurma!’ (KB)) (1911: IV – 1153)
- paykan (Alt.) ‘çadır’ (paykan tarttı ‘çadır kurdu’; paykan yastı ‘çadırı kaldırdı’) (1911: IV – 1119)

- pükmä (Tel.) ‘kırgız çadırı (1911: IV – 1395)
- sadır (Sag. Koyb.) ‘çadır’ (1911: IV – 387)
- saray (Uyg. Osm. Tar. Kum. Kaz. Kırg. Küer. Tel.): (Uyg. Osm. Kum.) ‘ev, saray’; (Uyg.) ‘kervansaray’; (Tar.) ‘oda, ev’; (Tel.) ‘kuru ot ambarı’; (Kaz. Tob. Küer.) ‘ahır’; sıyr sarayı, at sarayı ‘inek ahır, at ahır’ (1911: IV – 315)
- söltü (Tub.) ‘ağaç kabuğundan yapılan çadır’ (1911: IV – 584)
- şamyana (Çağ.) ‘çadır’ (“Aning aldıda şamyana tikib olturub idiler” (Bb.) (1911: IV – 993)
- şatır (Kırg.) ‘çadır’ (1911: IV – 969)
- tämbük (Çağ.) ‘küçük çadır (büyük çadırdan ayrı olan kısım)’ (1905: III – 1139)
- tärbä (Sag.) ‘yurta’ (1905: III – 1077)
- tirgä (Tel.) ‘saray’ (1905: III – 1374)
- tirmä (Başk.) ‘keçe çadırı’ (1905: III – 1378)
- togur (Çağ.) ‘uzun kulübe’ (1905: III – 1163)
- tubur (Kırg. Bdg.) ‘şalaş, baraka (adalarda kurulur)’ (1905: III – 1515)
- tura, ağaç üy (Alt. Tel.) ‘ahşap ev’ (1905: III – 149)
- tura (Alt. Tel. Leb. Şor. Sag. Koyb. Kaç. Küer. Bar. Tob. Uyg.) ‘ev, bina’ (togus puluñnug altın tura (Sag.) ‘dokuz köşeli altın ev’; ağaş tura (Alt.) ‘ahşap ev’; taş tura (Alt.) ‘taş ev’; turaçak (Tel.) ‘küçük ev’) (1905: III – 1446)
- turuk (ET. Uyg. Çağ.), turuş (Kar. L. T.) ‘durulan, yaşanılan yer’ (1905: III – 1453)
- tütük (Kırg.) ‘çadır’ (1905: III – 1572)
- urt (Çağ.) ‘çadır, menzil’ (1893: I – 1670)
- ü (Bar. Şor. Alt. Kırg.) ‘ev’ (apşıyak ügünä nandı (Şor.) ‘ihtiyar evine döndü’; odıg ü (Şor) ‘ot ile yapılmış çadır’) (1893: I – 798)
- ülkä (Tel.) ‘tepesi ve yukarısı parmaklıklı keçe çadırı’ (1893: I – 1855)
- ürgä (Sag. Koyb. Çağ.) ‘saray, çadır, alp çadırı’ (1893: I – 1839)
- üy (Alt. Tel. Leb. Kırg. Çağ.) ‘ev, çadır’; kıs üy (Kırg.) ‘keçe çadırı’ (ağaş üy (Kırg.) ‘ahşap ev’; taş üy (Kırg.) ‘taş ev’; kârägä üy (Kırg.) ‘çitli yurta’; koş üy (Kırg.) ‘küçük yolcu çadırı’; altı kanat üy (Kırg.) ‘altı kanat ev’; od-üy (Alt.) ‘konuş şeklindeki çadır’ (1893: I – 1799)
- yapı (Osm.) ‘bina’ (1905: III – 262)
- yayla (Osm.) ‘yazlık ev’ (1905: III – 11)
- yaylak (Çağ.) ‘yazlık ev’ (1905: III – 11)
- yaylu (Alt. Tel. Kumd.) ‘yazlık ev’ (1905: III – 13)
- yiv, yivçek (Kar. L.) ‘ev, evcik’ (1905: III – 532)

yort (Kaz.) ‘yurt; avlu (tüm içindekileriyle birlikte), tüm ev’ (yort iyesi ‘ev sahibi’; yort katını ‘ev hanımı’; yort karavçı ‘ev bekçisi’; yanı yort saldım ‘yeni ev kurdum’; yort itemiz ‘ev sahipliği yapıyoruz’) (1905: III – 459)

yurt (Alt. Tel. Kum. Osm. Çağ.) ‘yaşanılan yer, ev’ (yurttap yatkan kijiniñ yurtu turat iyäzi yok (Alt.) ‘yaşayan kişinin yurdu duruyor, izi yok’) (1905: III – 549)

yüv (Kar. T.) ‘ev’ (1905: III – 624)

b) Evin Bölümleriyle İlgili Kelimeler

ağinduk (Bar.) ‘merdiven’ (1893: I – 156)

ambar (Çağ. Krm. Kaz. Kum.), anbar (Osm. Alt.), anmar (Leb.) ‘depo, ambar, ekmek mağazası’ (1893: I – 513)

astana (Az.) ‘eşik, avlu, antre’ (1893: I – 550)

aş ävi (Osm.) ‘mutfak’ (1893: I – 939)

aş bişirgän äü (Kum.) ‘mutfak’ (1893: I – 671)

ateşlik (Osm.) ‘ocak yakılan yer’ (1893: I – 459)

aya (Alt. Tel. Sag. Koyb. Yak.) ‘duvar, çit, set’ (1893: I – 198)

aynak (Kırg.) ‘pencere’ (1893: I – 18)

ateşlik (Osm.) ‘ocak yakılan yer’ (1893: I – 459)

basamak (Osm.) ‘merdiven basamağı, kapu basamağı, basamak taşı; kırk basamak merdiven’ (1911: IV – 1530)

bülmä (Kaz. Tob. Tüm.) ‘oda, oda bölümü’, kunak bülmesi ‘misafir odası’; algı bülme ‘antre’; yokloy torgon bülmä ‘yatak odası’ (1911: IV – 1896)

cabındı (Kırg.) ‘barakanın kuru ottan yapılmış çatısı’ (1911: IV – 58)

cumbä (Osm.) ‘balkon, teras; parmaklıklı pencere’ (1911: IV – 179)

çalman (Kar. T.) ‘çit, duvar’ (1905: III – 1892)

çamdıg (Sag.) ‘taban’ (1905: III – 1941)

çardak (Kar.T. Krm.) (Osm.Tel.): (Kar.T.) ‘yukarıdaki oda’; (Krm.Osm.) ‘balkon’; asma çardağı ‘üzüm dallarıyla çevrilmiş balkon’; (Tel.) ‘çatı arası, bekçi kulübesi’ (1905: III – 1869)

çäpär (Osm.) ‘çit, duvar; engel’ (1905: III – 1994)

dirim (Çağ. Osm.) ‘çadırın ahşap parmaklıkları’: dirim äv (Osm.), dirim öy (Çağ.) ‘çadır’ (1905: III – 1763)

dıvar (Osm.) ‘duvar’ (1905: III – 1750)

döşämä (Osm.), takta döşämäsi ‘ahşap taban’ (1905: III – 1740) ädän (Çağ.) ‘çadırın aşağı kısmı; değersiz kişilerin oturduğu evin kapısına yakın bir yer’ (“tör”) (baş köşenin zıt anlamlısıdır) (1893: I – 850)

ergä (Kırg.) ‘çadırın kapı yanındaki kısmı (misafirleri oraya oturtmak saygısızlıktır)’ (ergägä oturma, törgö otur! ‘kapıya yakın oturma, başköşeye otur!’) (1893: I – 784)

- farstı (Kar. L.) ‘duvar’ (1911: IV – 1913)
- gümbüz (Kaz.) ‘kümbet, kubbe’ (1899: II – 1656)
- hamam (Osm.) Arapçadan ‘banyo’ (1899: II – 1780)
- harämlik (Osm.) ‘evde kadınlara ait bölüm’ (1899: II – 1750)
- hasar (Osm.) Arapçadan ‘duvar, çit’ (1899: II – 1766)
- içkeri (Kar. T.) ‘oda’ (1893 : I – 1518)
- içkilei (Kar. T.) ‘oda, yatak odası’ (1893 : I – 1519)
- il (Uyg.) ‘kapıya yakın yer (değersiz kişilerin oturtulduğu yer)’ (1893 : I – 1472)
- irgä (Kırg.) ‘çadır parmaklığının alt kısmı’: irgä konuksa caksı cer ‘çadırı koymak için uygun bir yer’; (Tel.) ‘eşik’ (1893: I – 1468)
- kagu (Uyg.) ‘ocak’ (1899: II – 76)
- kalam (Kırg.) ‘çadır borusunun direği’ (1899: II – 235)
- kama (Sag.) ‘çadırın tepesindeki deliğin ahşap halkası’; (Belt.) ‘parmaklık, çit, duvar’ (1899: II – 108)
- kamkar (Kum.) ‘bina sundurması’ (1899: II – 490)
- kanat (Osm.) ‘çadır parmaklıkların ayrı parçaları, çadır kanadı’ (1899: II – 112)
- kärägä (Alt. Tel.) ‘çadır duvarını oluşturan parmaklık’ kärägä ayil (üy) ‘parmaklıklı çadır’; kärägäniñ közü ‘parmaklığı oluşturan dayakların tepesi’ (1899: II – 1090)
- kärtäk (Kum. Krm.) ‘oda’ (1899: II – 1103)
- kilär (Kırg.) ‘kiler’ (1899: II – 1368)
- kirgiş (Şor) ‘giriş’ (1899: II – 1361)
- kiris (Kırg.) (eve) ‘giriş’ (1899: II – 1358)
- kiriş (Uyg. Çağ.) ‘giriş’ (kirişkä körü sän çığış kıl yäkiñ (KB)) (1899: II – 1359)
- kirüş (Çağ.) ‘giriş’ (1899: II – 1361)
- kirü (Tel.) ‘giriş’ (1899: II – 1361)
- kizilçi (Tar.) ‘yatak odası’ (1899: II – 877)
- klät (Kaz.) ‘Rusçadan: oda; ak klät ‘temiz misafir odası’; aşlık klät ‘yemek odası’
- koğuş (Osm.) ‘aşağı kat, salon’ (1899: II – 519)
- kovoş klät ‘ortadan ikiye bölünmüş oda (yarısı depo olarak kullanılır, diğer yarısında da yazın dinlenilir)’ (1899: II – 1532)
- küldröüş (Kırg.) ‘çatıyı destekleyen çubuklar’(küldröüşü Küert sınısın! ‘çatısı kırılınsın!’ anlamındaki beddua (~ kargış)) (1899: II – 1479)
- makış (Şor.) ‘merdiven’ (1911: IV – 1996)
- mähşän (Krm.) ‘kiler, depo’ (1899: II – 2077)
- mıralık (mirelik) (Tob.) ‘baca’ (1911: IV – 2141)

- mutba (Osm.), mutbak ‘mutfak’ (1911: IV – 2199)
- müüşä (Tara.) ‘evin köşesi’ (1899: II – 2217)
- oda (Krm. Osm.) ‘oda, ev’: dış oda ‘antre’; cemiyet odası ‘salon’; hasodası ‘hizmetliler odası’ (1893 : I – 1121)
- orı (Sag.) ‘çadırın içerisindeki çukur (patates saklamak için)’ (1893: I – 1054)
- oru (Uyg. Çağ.) ‘tohum saklama çukuru’ (1893: I – 1054)
- parmaklık (Osm.) ‘parmaklık; balkon parmaklığı, bahçe parmaklığı, pencere parmaklığı’ (1911: IV – 1161)
- pas (Bar.) ‘taban’ (1911: IV – 1185)
- pälämpäy (Tar.) ‘merdiven’ (1911: IV – 1244)
- pencere (Osm.) Farsçadan ‘pencere’ (1911: IV – 1230)
- pärdi (Az.) ‘ahşap tavan’ (1911: IV – 1239)
- pätik (Çağ.) ‘çatı dayağı’ (1911: IV – 1248)
- pilä (Özb.) ‘basamak’; pilä paya ‘merdiven’ (1911: IV – 1337)
- pölmö (Bar.) ‘antre, giriş’ (1911: IV – 1304)
- saltım (Şor) ‘tahta, taban’ (1911: IV – 370)
- selamlık (Osm.) ‘erkeklerin bir eve ziyarete geldiklerinde girebilecekleri bölüm’ (1911: IV – 478)
- sipa (Çağ.) ‘teras’ (1911: IV – 726)
- sofa (Osm. Krm.) (Osm.) ‘cami önündeki taştan oturma yeri; divan; (Osm.) alafranga salon’ (1911: IV – 560)
- sofra hanä (Osm. Krm.) ‘yemekhane’ (1911: IV – 561)
- sug (Çağ.) ‘tavan, çatı’ (1911: IV – 755)
- şırvani (Osm.) ‘en üst oda, evin düz çatısı’ (1911: IV – 1054)
- şip (Çağ. Özb.) ‘çatı, tavan’ (1911: IV – 1087)
- şanj (Tar.) Çince ‘anbar, kiler’ (1911: IV – 286)
- tabandırık / tabaldırık (Kırg.) ‘çadır eşiği’ (1905: III – 966)
- tagana (Kaz.) ‘bodrum’ (1905: III – 796)
- takça (Osm. Çağ.) ‘raf, duvar dolabı’ (1905: III – 792)
- tam (ET. Uyg. Sag. Tar. Çağ Kırg. Kaz.) ‘duvar’ (tamnın kulegi bar (Tar.) ‘duvarın kalağı var’) (1905: III – 991)
- tam musandäräsi (Osm.) ‘çardak’ (1905: III – 2203)
- tavan (Osm. Krm.) tavan, kat, çatı arası (tavan içi odası ‘çatı arası odası’) (1905: III – 984)
- täläk (Çağ.) ‘Orta Asya evlerindeki çift tavan (erzak deposu olarak kullanılır)’ (1905: III – 1082)

tărăçä (Kür.), täräzä (Kaz. Bar. Tob.) ‘pencere’; täräzä kapkaçı ‘pancur’; tereje (Kar. T.) ‘pencere’ (1905: III – 1064); täräzä yanagı ‘pencere sövesi’ (1905: III – 1063)

tolık (Tel. Kmd.) ‘evin köşeleri’ (1905: III – 1196)

tör (ET. Uyg. Çağ. Tel.Leb. Şor, Alt. Sag. Koyb. Kaç. Kırg. Tar.) ‘başköşe’ (tör paştap otur! (Alt.) ‘başköşeye otur!’ (1905: III – 1249)

töböldürük (Kırg.) ‘şalaş çatısı’ (1905: III – 1272)

turkurka (Çağ.) ‘duvar’ (“Andag divarnı arablar sedd diyorlar, türk birlen turkurka dirler” (Abg.) (1905: III – 1457)

tupraksa (Kaz.) ‘çatı arası’ (1905: III – 1513)

turanıñ ordı (Alt.) ‘evin temeli’ (1905: III – 1055)

tübä (Kaz.) ‘tepe’; öy tübäsi ‘çatı’ (1905: III – 1597)

tümtük (Koyb.) ‘baca’ (1905: III – 1604)

tündük (Şor. Kırg.) ‘baca, bacanın kapağı’ (1905: III – 1555)

tünlük (Çağ. Krm.) ‘pencere; baca’ (1905: III – 1554)

tünnük (Kaç.) ‘baca, bacanın kapağı’ (1905: III – 1555)

tüñnik (Tar.) ‘baca’ (1905: III – 1545)

tüñnük (Bar.) ‘baca’ (1905: III – 1545)

tüñlük (Çağ.) ‘baca, baca kapağı’; (Uyg.) ‘pencere’ (1905: III – 1545)

tüşäm (Kaz.) ‘tavan’ (1905: III – 1589)

ula (Tel.) ‘duvar ile taban arasındaki kenar, süpürgelik’ (1893: I – 1675)

ülgär (Sag.) ‘raf’ (1893: I – 1857)

ürlik (Tob.) ‘çatı’ (1893: I – 1842)

üzük (Bar.) ‘çatı’; (Kırg.) ‘çadırın üzerini örten keçe’: yogarı üzük ‘çatı keçesi’; tömöngü üzük ‘aşağıdaki keçe’ (1893: I – 1894)

yemişlik (Osm.) ‘yemiş ambarı’ (1905: III – 393)

c) Kapıyla İlgili Kelimeler (kapı çeşitleri, kilit, anahtar vb.)

açkıç (Kaz. Krm.), aşkış (Kırg.) ‘anahtar’; kapu açkıçı (Krm.) ‘kapı anahtarı’ (1893: I – 513)

biçin (Çağ.) ‘ana kapı’ (1899: II – 1781)

boro (Kaz.) ‘kapı sövesi’; öy işikniñ borosı ‘ev kapısı sövesi’ (1911: IV – 1708)

bosaga (Kırg. Krm. Çağ.) ‘eşik’ (Kırg.) ‘ev kapısının her iki tarafından yana olan yer’ (1899: II – 1679)

brama (Kar. T.) ‘ana kapı yanındaki küçük kapı’ (1899: II – 1906)

camlık (Osm.) ‘büyük pencere, cam kapı’ (1911: IV – 64)

cozok (Kaz.) ‘kilit’ (1911: IV – 107)

- çırganak (Kür. Kaz.) ‘kapı çengeli, ilik’ (1911: IV – 2063)
- çoyı (Tel. Alt.) ‘kilit’ (1911: IV – 2017)
- darbaza (Kırg.) Farsçadan ‘büyük giriş kapısı’ (1905: III – 1631)
- därväzi (Tar.) ‘şehir kapısı, büyük giriş kapısı’ (1905: III – 1676)
- dırkaz (Osm.) ‘demir sürme, kapı tırkızı’ (1905: III – 1746)
- äbriknä (Çağ.) ‘sade kapı’ (1893: I – 935)
- äçäk (Sag.) ‘kapı yanındaki ilik’ (1893: I – 862)
- äjik (Alt. Tel. Leb. Şor. Kür.) ‘kapı’ ejik kajı (Alt.) ‘kapı aralığı’; yan äjik (Tel.) ‘avlü kapısı’ (1893: I – 915); äjük (Uyg.) ‘eşik’ (1893: I – 916)
- äkçä, kapug äkçäsi (Sag.) ‘kapı mafsalı’ (1893: I – 685)
- älänä (Alt. Tel.) ‘kapı eşiği, iskeleti’; äjik älänäsi (Tel.) ‘eşik’; älänädä yölöp koygon kördü (Alt.) Kapıya yaslandığını gördü (1893: I – 812)
- erkän (Sağ. Koyb. Kaç.) ‘eşik, kapı çerçevesi’ (1893: I – 779)
- äsik (Kar. L.), esik (Kırg.) ‘kapı’ (agaş esik ‘ahşap kapı’; kîs esik ‘kapı boşluğunu örten keçe’) (1893: I – 943)
- äşik (Tar. Krm. Kum. Az. Osm. Çağ.): (Krm. Tar. Çağ. Kum. Kar.T.) ‘kapı’; (Osm.) ‘eşik’ (üst eşiği ‘kapının üstü’; alt eşiği ‘eşik’); (Osm.) ‘giriş’ (1893: I – 906)
- äşiklik (Çağ. Osm.) ‘kapının olduğu yer’ (1893: I – 909)
- ezik (Sag Koyb. Kaç.) ‘kapı’ (ezik säri körzö pir alıp odur-çadır ‘eşiğe doğru baktığında orada alp oturuyormuş’; ezigin ayıp kirip keldi ‘kapıyı açıp girdi’) (1893: I – 894)
- gıfıl (Az.) ‘kilit’ (1899: II – 1618)
- işik (Tar. Kaz. Tob.) ‘kapı’ (1893: I – 1553)
- jäpsi (Tar.) ‘kilit’ (1911: IV – 627)
- kabak (Kar. L.) ‘kapı’ (1899: II – 438)
- kalga (Tel.) ‘ahırın ahşap kapısı’ (1899: II – 254)
- kälka (Sag.) ‘ahır kapısı, kapı’ (1899: II – 250)
- kakpak (Alt. Tel. Şor. Leb. Sag. Koyb. Kırg.) ‘kapının kanadı’ (1899: II – 69)
- kapığ (ET) ‘kapı’ (tâmir kapığ ‘demir kapı’) (1899: II – 412)
- kapka (Kaz. Tob. Bar. Kırg.) ‘kapı, kapı girişi’ (1899: II – 419)
- kapu (Krm. Osm.) ‘kapı’ (iki kanatlı kapu; baş kapu; ön kapu; ard kapu; asma kapu) (1899: II – 415)
- kapu yaşması (Krm. Osm.) ‘perde’ (1899: II – 415)
- kapuk (Çağ.) ‘kapı’ (1899: II – 416)
- käpäñk (Osm.) ‘pencere kanadı, kaldırmalı kapı’ (1899: II – 1186)
- käsmälik (Osm. Çağ.) ‘topraktan soba, ahşap kilit’ (1899: II – 1170)
- kıpçıma (Osm.) ‘kapının çapraz latası’ (1899: II – 845)

- kilit (Kırg. Krm.), kilid (Osm.) ‘kilit; asma kilit’ (1899: II – 1370)
- kipçima (Çağ.) ‘ana kapıyı destekleyen tahta’ (1899: II – 880)
- kulpu (Kırg.) ‘kilit’ (1899: II – 990)
- kulup (Kırg.) ‘kilit (kapı kilidi)’ (1899: II – 981)
- kutpa (Osm.) ‘kapı iliği’ (1899: II – 997)
- kuzu (Osm.) ‘büyük kapı yanındaki küçük kapı’ (1899: II – 1019)
- madañ (Özb.) ‘ahşaptan yapılmış kapı kilidi’ (1911: IV – 2048)
- mandal (Osm.) ‘kapı veya pencere mandalı’ (1911: IV – 2023)
- maul (Tob.) ‘sırık, sürgü, tırkaz’ (1911: IV – 1993)
- menteşe (Osm.) ‘kapı veya pencere sürgüsü’ (1911: IV – 2087)
- pırava (Osm.) ‘kilit’ (1911: IV – 1310)
- piraman (Özb.) ‘kapı ve pencere üstündeki (yukarısındaki) kemer’ (1911: IV – 1331)
- pirtäläk (Şor) ‘kapı sövesi’ (1911: IV – 1335)
- sa (Uyg.) ‘kilit’ (1911: IV – 215)
- sıkırlauk (Kırg.) ‘çadırın ahşap kapısı’ (1911: IV – 609)
- söye (Osm. Çağ.) ‘pencere veya kapı sövesi’ (üst söye, alt söye, yan söyeler) (1911: IV – 578)
- sürgü (Osm. Çağ.) ‘kapı sürgüsü’ (1911: IV – 822)
- tırkaz (Osm.) ‘ana kapıyı kapamaya yarayan dayak, sürgü’ (1905: III – 1325)
- totko/totkoç (Kaz.) ‘kapı kolu’ (1905: III – 1280)
- tupsa (Kaz) ‘kapı iliği’ (1905: III – 1513)
- yañak (Bar.) ‘kapı sövesi’ (1905: III – 59)
- yañaklau (Tara.) ‘kapı veya pencere sövesi’ (1905: III – 59)
- yankazuk (Çağ.) ‘kapı sövesi’ (1905: III – 88)
- yanyagaç (Tar.) ‘kapı sövesi’ (1905: III – 91)
- yozok (Kaz.) = yuzak ‘kilit’ (1905: III – 462)
- yusak (Tara. Kum.) ‘kilit’ (1905: III – 566)
- ç) Avlu ve Evin Çevresi ile İlgili Kelimeler**
- agıl (Küer. Az.) ‘koyun ahır, damız’ (1893: I – 167)
- ahır (Krm. Osm.) ‘ağıl, ahır’ (1893: I – 133)
- ahur (Az. Osm. Çağ.) (Az.) ‘yemlik, ahır’ (1893: I – 135)
- apan (Kırg.) ‘eski yıkılmış kuyu’ (1893: I – 612)
- aran (Tob. Bar. Çağ. Krm.) ‘giriş, antre’ (Tob. Çağ.), ‘avlu’ (Bar.), ‘ahır’, at aranı ‘at ahır’; koy aranı ‘koyun ahır’ (Krm.Çağ.) (1893: I – 200)

- artkı (Tel. Şor.) ‘iki direk üzerine konulan ve çamaşırı asmak için kullanılan çita’ (1893: I – 316)
- aula (Kir.) ‘samanlık’; pişen aulası ‘ot ambarı’ (1893: I – 75)
- aurız (Kum.) ‘tuvalet’ (1893: I – 72)
- azbar (Kırg. Kaz. Krm. Kar.T.) ‘at azbarı’ (Kaz.); ‘at ahır, çit azbarı’ (Kaz.); ‘çit, ör, avlu’ (Krm. Kar.T.); ‘dışarı, evin dışarı’ (1893: I – 581)
- bagana (Kırg. Kaz. Kar. L.T.) ‘direk, destek, çadır sırtığı’ (1911: IV – 1448)
- çit (Osm. Çağ. Tar.) ‘duvar’ (1905: III – 2140)
- äjik alı (Şor) ‘avlu’ (1893: I – 915)
- äşik (Osm.) ‘evin dışı’; ävdä äşiktä ‘içeride ve dışarıda’ (1893: I – 906)
- hōla (Tar.) ‘avlu’ (1899: II – 1794)
- kaja (Şor) ‘avlu’ (1899: II – 398)
- kapkar (Kumd.) ‘sundurma, ahır’ (1899: II – 420)
- karım (Tel.) ‘ev yanındaki lağım’ (1899: II – 183)
- kaşa (Tar.) ‘çit, ör’ (1899: II – 389)
- kaza (Sag.) ‘çadırın yanındaki ahır; avlu’ (1899: II – 363)
- kazıntı (Alt.Osm.) ‘kazılan kuyu’ (1899: II – 378)
- kora (Kırg. Bar. Çağ.) ‘ahır’, (Kırg.): karangı kora ‘kapalı ahır’; (Bar.) ‘avlu’ (1899: II – 551)
- kura (Kaz.) ‘hayvan avlusu’; at kurası ‘at avlusu’ (1899: II – 920)
- kümäs (Krm. Osm.) ‘kümes’ (kümes gibi ev (kirli ev); ne damı var ne kümesi (evsiz) (1899: II – 1525)
- kümirlik (Kaz.) ‘kömür deposu’ (1899: II – 1526)
- küerändik (Şor) ‘avlu, kapalı alan, kapı önündeki temiz alan’ (1899: II – 1451)
- maskak (Tel.) ‘kuru ot ambarı’ (1911: IV – 2053)
- örökkö (Tel.) ‘avlu’ (1893: I – 1221)
- päyä (Az.) ‘ahır’ (1911: IV – 1221)
- sedän (Sag. Koyb.) ‘çit, duvar’ (1911: IV – 484)
- şarbak (Kırg.) ‘duvar, çit, avlu’ (1911: IV – 959)
- tästäk (Osm.) Farsçadan ‘duvarı destekleyen büyük dayak’ (1905: III – 1101)
- utar (Kaz. Başk.) ‘hayvan avlusu’ (1893: I – 1706)
- utnlık (Kaz. Tob.) ‘avluda odunların durduğu yer’ (1893: I – 1706)
- yabıltı (Alt. Tel.) ‘hangar, tente’ (1905: III – 281)
- yabıltkı (Tel.) ‘üzeri kapalı avlu’ (1905: III – 281)
- d) Ev İle İlgili Araç Gereç Kavramını Karşılıyan Kelimeler**

- aspap (Kırg.) ‘ev araç gereçleri, esbap’ (1893: I – 554)
 kaplama (Osm.) ‘mutfak araç gereçleri’ (1899: II – 424)
 sayman (Kırg.) ‘ev araç gereçleri’ (1911: IV – 232)
 turman (Kırg.) ‘araç gereç’; üy turmanı ‘ev araç gereçleri’ (1905: III – 1464)
 üydürä (Şor) ‘ev araç gereçleri’ (1893: I – 1802)

e) Aydınlatma Araç Gereçlerini Karşıllayan Kelimeler

- çıra (Osm. Kaz.) ‘çıra, mum’ (1905: III – 2075)
 çırag (Osm.Krm.) ‘mum, çıra, ışık’ (1905: III – 2072)
 işäm (Kaz.) ‘mum’ (1893: I – 1588)
 işämdäl (Kaz.) ‘şamdanlık’ (1893: I – 1588)
 mum (Osm. Uyg. Krm. Çağ. Özb. Trkm. Tar.) ‘balmumu: ak mum, kara mum, mum’ (1911: IV – 2216)
 pilik (Tar. Özb. Çağ.) ‘fitil’ (1911: IV – 1338)
 piltä (Çağ. Kaz. Tar.) ‘fitil’ (1911: IV – 1342)
 şam (Osm. Çağ. Tar. Kırg. Kaz.) ‘mum’; şam kafuri (Osm.) ‘beyaz balmumu’; may şam (Kırg.) ‘yağlı mum’; balsız şam (Kaz.) ‘stearik mum’ (1911: IV – 991)
 şamdan (Osm. Tar.) ‘kümüş şamdan, el şamdanı, çifte şamdan, duvar şamdanı, orta şamdanı (avize)’ (1911: IV – 994)
 şırak (Kırg.) = çırak ‘mum’ (1911: IV – 1051)
 sām (Bar.) ‘mum’ (1911: IV – 991)
 yula (Soy. Uyg.) ‘mum, meşale’ (1905: III – 553)

f) Mutfak Araç Gereçlerini Karşıllayan Kelimeler

- adı (Sag.) ‘karıştırma kaşığı; ceviz ve arpa kızartırken karıştırmak için kullanılan bir ucunda kozalak olan çubuk’ (1893: I – 489)
 adıña (Şor.) ‘yumuşak deriden büyük çuval’ (1893: I – 489)
 arsun (Çağ.) ‘teknedeki hamuru kazımak için kullanılan alet’ (Şeyh Süleyman, Çağatayca-Osmanlıca, İstanbul, 1298: “kazganın dibini kazacak alt kırğıç dahi dirler”) (1893: I – 327)
 astau (Kırg.) ‘ahşap kap, tekne’ (cer astauu ‘kışın yere kazılmış kütük’) (1893: I – 550)
 atıg (Çağ.) ‘yağ yapımında kullanılan ahşap kap’ (Şeyh Süleyman, Çağatayca-Osmanlıca, İstanbul, 1298: “süt ve yoğurdu içine atarak çalkaladıkları küçük yayık”) (1893: I – 462)
 atık (Az.) ‘yağ yapımında kullanılan kaşık’ (1893: I – 459)
 auan, auan sokı (Tob. Kırg.) ‘havan’ (1893: I – 68)
 ayakşınak (Şor.) ‘küçük kâseler’ (1893: I – 208-209)

- badkan (Çağ.) ‘kaşık, ahşap kepçe’ (1911: IV – 1520)
- bakıraş (Kırg.) ‘demir kepçe’ (1911: IV – 1440)
- bardak (Osm. Krm. Kum.) ‘toprak, cam, billur bardak’ (su bardağı, kulplu bardak) (1911: IV – 1486)
- boşkap (Az.) ‘tabak’ (1911: IV – 1691)
- caulau (Kırg.) ‘büyük demir kepçe’ (1911: IV – 9)
- cälbä (Osm.) ‘erzak çuvalı’ (1911: IV – 80)
- çanak (Osm. Krm. Çağ.) ‘çamurdan çanak, kase’; çanak çömlek (Osm.) ‘kaplar’ (1905: III – 1856)
- çaңnau (Bar.) ‘demir kepçe’ (1905: III – 192)
- çara (Alt.) ‘büyük kase’ (1905: III – 1861)
- çatsan (Osm.) ‘erzak sepeti’ (1905: III – 1914)
- çımçak (Osm.) ‘büyük ahşap kaşık’ (1905: III – 2104)
- çirçä (Sag. Şor) ‘küçük yuvarlak ahşap piyale’ (1905: III – 2130)
- çiläk (Kaz.) ‘kova’ (1905: III – 2135)
- çämçä (Çağ. Osm.) ‘pek büyük olmayan ahşap kaşık’ (1905: III – 2002)
- çölmäk (Osm. Krm. Kar. T.) ‘topraktan güğüm’ (1905: III – 2044)
- çömüç (Tar.) ‘kepçe’ (1905: III – 2050)
- çömüş (Çağ.) ‘kepçe’ (1905: III – 2050)
- çömläk (Osm. Az.) ‘çömlek, topraktan kap, maşrapa’ (1905: III – 2051)
- çömçü (Osm.) ‘büyük kaşık’ (1905: III – 2051)
- çurtma (Çağ.) ‘genişçe kap (yoğurt kabı)’ (1905: III – 2174)
- çumıç (Kaz.) ‘kepçe’ (1905: III – 2189)
- çuval (Osm. Az.) ‘çuval’ (1905: III – 2186)
- çürçä (Sag.) ‘çanak’ (1905: III – 2196)
- çülmäk (Kaz.) ‘çömlek’ (1905: III – 2198)
- çüçäk (Çağ.) ‘topraktan kaplar’ (1905: III – 2199)
- dagarcık (Osm. Çağ.) ‘çuval, kese’ (1905: III – 1612)
- dästäarkan, dästürkan (Çağ.) ‘masa bezi’ (1905: III – 1684)
- däpsi (Osm.), täpsi ‘tepsi’ (1905: III – 1690)
- dibäk (Osm. Çağ.) ‘büyük ahşap veya taş havan; kahve dibeği’; (Çağ.) ‘beşiğe koyulan güğüm’ (1905: III – 1778)
- dimbäk/ dimbäläk (Osm.) ‘tabak çeşitleri’ (1905: III – 1823)
- dobra (Kırg.) ‘küçük çuval, çanta (içine yulaf koyulup atlara verilir, fukara çantası)’ (1905: III – 1725); dorba (Krm.) ‘torba’ (1905: III – 1713)

- doluk (Osm. Kırg.) ‘koyun, keçi, dana derisinden yapılan çuval; (Kırg.) Kuyudan su çekmeye yarayan kap’ (1905: III – 1721) dağar (Osm.) ‘çanta, deri çuval’ (1905: III – 1611)
- dostuhan (Tar.) ‘masa bezi’ (1905: III – 1641)
- dümbäläk (Osm.) ‘topraktan güğüm’ (1905: III – 1824)
- ädıs (Kaz.), edıs (Sag. Koyb. Kaç. Kırg.) ‘kova’; (Sag.) ‘kaplar’; edıs kamıs ‘kap kacak’ (Kırg.) ‘deri kova’ (1893: I – 858); ädiş (Çağ.) ‘bardak, kadeh’ (1893: I – 859)
- ädüş (Tel.) ‘kazandan eti çıkarmaya yarayan çatal yerine kullanılan ucu sivri çubuk’ (1893: I – 681)
- äl däğirmäni (Krm.) ‘el değirmeni’ (1893: I – 807)
- äl täncirsı (Osm.) ‘küçük tencere’ (1893: I – 807)
- äläk (Krm. Çağ. Şor. Leb. Kum. Osm. Kar. L.) ‘elek’ (şıt äläk ‘küçük elek’; korlan äläk ‘büyük kalbur’; säyräk äläk ‘seyerek elek’; sık äläk, ince äläk ‘sık elek’ çältäk äläk ‘buğday elemek için elek’) (1893: I – 811)
- elaüş (Kırg.) ‘elek, kalbur’ (1893: I – 811)
- älgäk (Tel.), elgäk (Sag. Koyb. Kaç.) ‘elek’ (1893: I – 822)
- fılarız (Osm.) ‘havan’ (1911: IV – 1935)
- furun (Osm.) ‘fırın’ (1911: IV – 1949)
- ıbrık (Osm.) ‘testi, maşrapa; kahve ıbrığı’ (1893: I – 1404)
- iciç (Uyg.) ‘yemek pişirme çömleği’ (1893: I – 1521)
- idis (Sag.) ‘kova, kap’ (1893: I – 1509)
- idiş (Çağ.) ‘küp, vazo’ (1893: I – 1510)
- işkirik (Çağ.) ‘güğüm, kupa’ (1893: I – 1555)
- kacak (Osm.) ‘topraktan çömlek’ (1899: II – 342)
- kaça (Tar.) ‘topraktan kap’ (1899: II – 333)
- kaçak (Osm.) ‘çömlek, kap’; kara kaçak ‘topraktan kap’ (1899: II – 333)
- kalbak (Alt. Tel.) ‘kaşık’ (1899: II – 270)
- kalbur (Krm. Osm.) ‘elek, kalbur; nakış için çerçeve’ (1899: II – 271)
- kap (Alt. Tel. Leb. Şor. Sag. Koyb. Kaç. Küer. Krm. Kırg. Kaz. Tob. Osm. Az. Tar.) ‘çuval, çanta, cep’ (Osm. Krm. Az.) ‘kap’; (1899: II – 402)
- kap kacak (Çağ. Az. Osm) ‘topraktan kaplar, onlar için kılıf’ (1899: II – 421)
- kapçık (Tel. Kaz. Sag. Kelt. Kaç.) ‘cüzdan, keçe, çuval’; akça kapçığı, küçük kap (Osm.) ‘çeçek kapçığı (saksı)’ (1899: II – 429)
- karavanä (Osm.) ‘büyük bakır kabı, çorba kasesi’ (1899: II – 165)
- karım (Osm.) ‘su hazırlama kabı’ (1899: II – 197)
- kargaşa (Kaz.) ‘mutfak rafları’ (1899: II – 194)
- karzina (Kar. T.) ‘kepçe’ (Rusça’dan korzina “sepet”) (1899: II – 207)

- kasa (Kaz) ‘topraktan kase’ (1899: II – 348)
kaşayak (Kaz.) ‘kap kacak’ (1899: II – 391)
kaşıklık (Kaz.) ‘kaşık rafi’ (1899: II – 393)
kayga ((Kırg. Çağ.) ‘at başı derisinden yapılmış kuyu kovası’ (1899: II – 51)
kazan (Alt. Tel. Şor. Leb. Sag. Koyb. Kaç. Kırg. Tar. Krm. Kum. Kaz. Bar. Tob. Çağ. Osm. Az.) ‘kazan’ (1899: II – 367)
keli (Kırg.) ‘havan’ (1899: II – 1116)
kâpkir (Tob.) ‘kevgir’ (1899: II – 1188)
kävğir (Osm.) ‘kevgir’ (1899: II – 1202)
kâpçâ (Krm. Osm.) ‘büyük kaşık’ (1899: II – 1189)
kızvi (Osm.) ‘pirinç ve kuruyemiş saklama kutusu’ (1899: II – 834)
kilâ (Tob.) ‘büyük havan’ (1899: II – 1367)
kili (Kaz.) ‘havan’ (1899: II – 1369)
kismâk (Tür. Küer. Kaz.) ‘kova’ (1899: II – 1389)
kopa (Osm. Çağ.) ‘kupa; kase’ (Çağ.) (1899: II – 652)
kopka (Krm. Çağ.) ‘kova’ (1899: II – 654)
korjun (Kırg.) ‘büyük çuval’ (1899: II – 578)
kopur (Çağ.) ‘kâse, tabak, kap’ (Şeyh Süleyman: neşeb, kase, kap, çanak gibi şeyler) (1899: II – 654)
koza (Tar.) ‘toprak su testisi’ (1899: II – 630)
kozokki (Alt.) ‘havan’ (1899: II – 630)
ködäs (Sag. Koyb.) ‘çömlek’ (1899: II – 1282)
ködäş (Şor) ‘çömlek’ (toy ködäs ‘topraktan çömlek’; söyün ködäs ‘demir çömlek’) (1899: II – 1282)
kömgön (Kaz.) kumgan ‘gügüm’ (1899: II – 686)
köpör (Kaz.) ‘kâse, tabak, kap’ (1899: II – 685)
körägä (Krm. Osm.) ‘şarap için kepçe; törende üzerine gügüm konulan iskemle; çanak’ (Krm) (1899: II – 1251)
kuman (Kırg.) ‘su testisi’ (1899: II – 1044)
kumidan (Özb.) ‘çömlek’ (1899: II – 1049)
kumkan (Tar.) ‘maşrapa’ (1899: II – 1049)
kurcın (Kaz.) ‘deri çuval’ (1899: II – 956)
kurma (Kırg.) ‘topraktan çömlek’ (1899: II – 1050)
kuna (Kaz.) ‘mutfaktaki hamur açma tahtası’ (1899: II – 909)
künüçök (Kaz.) ‘kova’ (1899: II – 1441)

- küpiirtma (Kaz.) ‘un kutusu’ (1899: II – 1515)
mapraş (Az.) ‘çuval, bavul’ (1911: IV – 2062)
maşrapa (Osm.) ‘büyük ahşap su içme kepçesi’ (1911: IV – 2061)
meşribä (Krm.) ‘bakır güğüm’ (1911: IV – 2116)
ocuk (Şor) ‘ocak’ (1893: I – 1137)
ođak (Küer) ‘ocak’ (1893: I – 1137)
ođok (Bar.) ‘ocak’ (1893: I – 1137)
ogur (Çağ.) ‘ahşap havan’ (1893: I – 1011)
ogurça (Çağ.) ‘küçük ahşap havan’ (1893: I – 1014)
oklak, oklag, oklau, oklagu (Çağ.), oklagı (Osm.) ‘oklava’ (1893: I – 1000)
okra (Çağ.) ‘tas, kase, kadeh’ (1893: I – 999)
oşak (Kırg.) ‘ocak’ (1893: I – 1137)
paştık (Tel.) ‘küçük çuval’ (1911: IV – 1205)
piyala (Özb.) ‘çay fincanı, piyale’ (1911: IV – 1327)
pıtır (Osm.) ‘çok ince elek’ (1911: IV – 1315)
sagu (Çağ.) ‘ahşap kaplar; içecek için küp’ (“Yusugning bir içer sagusı bar erdi” (Rbg.) (1911: IV – 275)
sahan (Osm.Krm.) ‘kapaklı çanak’ (1911: IV – 283)
sahanlık (Osm.) ‘yemeklerle dolu masa, beş sahanlık bir tava (beş çeşit yemeğin konulabileceği bir masa çeşidi)’ (1911: IV – 283)
sak (Şor) ‘havan’ (1911: IV – 241)
samalak (Koyb.) ‘kaşık’ (1911: IV – 433)
samar (Çağ. Kırg.): (Çağ.) ‘küp, güğüm’; (Kırg.) ‘et ve kımız için büyük çanak’ (1911: IV – 433)
sançig (Çağ.) ‘zahire çuvalı’ (1911: IV – 309)
sanga (Çağ.) ‘huni, kap’ (1911: IV – 302)
sapal (Uyg.) ‘topraktan kaplar’ (1911: IV – 404)
sapçak (Sag.) ‘kova’ (1911: IV – 410)
sapılak (Kaz.) ‘uzun kollu kepçe’ (1911: IV – 406)
saplak (Osm.) ‘büyük kaşık’ (1911: IV – 407)
saplik (Tar.) ‘kepçe’ (1911: IV – 409)
sargas (Sag. Koyb.) ‘yuvarlak ince ahşap kap (içine un elenir)’ (1911: IV – 332)
saut (Krm. Kaz.) ‘kap kacak’ (tuz sautu ‘tuzluk’; şikir sautu ‘şekerlik’; saut saba ‘kap kacak’) (1911: IV – 237)
sırfa (Az.) ‘sofra bezi’ (1911: IV – 651)

- siglāk (Çağ.) ‘oklava’ (1911: IV – 685)
- sini (Osm.) ‘büyük yuvarlak demir veya ahşap tepsi (masa üzerine koyulur); yemek sofrası’ (1911: IV – 695)
- sogak (Koyb.) ‘havan’ (1911: IV – 528)
- sōk (Sag. Tel.) ‘havan’ (1911: IV – 518)
- sokka (Kırg.) ‘havan’ (1911: IV – 523)
- sokkı (Alt. Tel. Sag. Koyb.) ‘havan’ (1911: IV – 523)
- sokma (Bar.) ‘havan’ (1911: IV – 527)
- somnak (Sag. Koyb. Kaç.) ‘kaşık’ (1911: IV – 565)
- sus (Tel. Alt.) ‘kepçe’ (1911: IV – 780)
- susak (Çağ.) ‘ahşap kepçe’ (1911: IV – 782)
- suskak (Bar.) ‘ahşap kepçe’ (1911: IV – 784)
- suksun (Koyb.) ‘kepçe’ (1911: IV – 754)
- susku (Kmd. Tel. Alt.) ‘kepçe’ (1911: IV – 784)
- şabala (Tel.) ‘kaşık’ (1911: IV – 987)
- şara, çara (Şor. Kırg.) ‘büyük ahşap çanak (içine pişmiş et koyulur)’ (1911: IV – 951)
- şapçak (Şor) ‘kova, fiçı’ (1911: IV – 985)
- selāk (Kırg.), çälāk, çilāk ‘süt kovası, süt kabı’ (1911: IV – 1011)
- şömüş (Kırg. Leb.) ‘kepçe’ (1911: IV – 1039)
- şırayı (Şor) ‘boyalı ahşap çay fincanı’ (1911: IV – 1053)
- şual (Kaz.) ‘büyük çuval’ (1911: IV – 1096)
- taba (Kaz. Kırg. Tob. Osm.) Farsçadan ‘tava’; (Kaz.) kul taba ‘kollu tava’; türtkil taba ‘fırın tepsisi’ (1905: III – 960)
- tabak (Kaz. Kırg. Osm. Alt. Tel. Leb. Şor), tabah (Tar.) ‘tabak’; tabak savıt (Kaz.) ‘kap kacak’; tabak kaşığı (Kaz.) ‘kepçe’ (1905: III – 961)
- tagar (Osm. Tar. Çağ.) (Tar. Çağ.) ‘eyere yüklenen büyük erzak çuvalı; topraktan yapılan çanak’ (1905: III – 796)
- tegäş (Kırg.) ‘büyük kâse’ (1905: III – 1033)
- täknä (Osm. Krm), tägänä (Kum.), tegänä (Kırg.) ‘tekne’ (1905: III – 1022)
- täncärä (Osm. Krm.) ‘tencere, küçük kazan’ (kulplu täncärä, toprak täncärä) (1905: III – 1058)
- täpçi (Tel.) ‘ahşap tabak’ (1905: III – 1116)
- täpşi (Az. Bar. Alt. Tel. Leb.) (Az.) ‘tabak’; (Bar.) ‘leğen’; (Alt. Tel. Leb.) ‘et için kullanılan ahşap tabak’ (1905: III – 1118)
- tästi (Osm. Krm.) ‘testi’ (su tästisi, yağ tästisi) (1905: III – 1101)
- tıgan (Osm. Krm.) ‘kollu tava’ (1905: III – 1305)

- tipsi (Sag.) ‘tepsi; pişmiş et için tabak’ (1905: III – 1406)
- tobra (Osm. Krm.) ‘torba’ (1905: III – 1233)
- torba (Osm. Krm. Az.) ‘çuval, torba’ (1905: III – 1190)
- torboşo (Kaz.) ‘sert ketenden bir çuval (buğdayı değirmene taşımaya yarar)’ (1905: III – 1278)
- tostagan (Kırg.) ‘pek büyük olmayan ahşap tabak’ (1905: III – 1211)
- tostugan (Çağ. Bar.) ‘ahşap tabak’ (1905: III – 1212)
- töpşü (Alt.) ‘büyük tabak’ (1905: III – 1270)
- törcäk (Şor.) ‘yumuşak deriden çuval’ (1905: III – 1259)
- tulup (Tel. Alt. Kmd. Şor, Krm.), tudunı (Osm.) ‘hayvan derisinden yapılmış çuval, kese’ (1905: III – 1469)
- tügüş (Kırg.) ‘havan’ (1905: III – 1541)
- tünäk (Çağ.) ‘taştan kaplar’ (1905: III – 1549)
- uğıç (Kaz.) ‘rende’ (1893: I – 1618)
- unluk (Osm.) ‘un kutusu’ (1893: I – 1646)
- yancu (Uyg.) ‘çatal’ (1905: III – 98)
- yuba (Tar.) ‘çuval’ (1905: III – 568)

g) Oda Araç Gereçlerini Karşıllayan Kelimeler

- alap (Tob. Kaz.) ‘ağaç kabuğundan yapılan büyük sepet’ (1893: I – 366)
- alapçak (Tob.) ‘kutucuk’ (1893: I – 366)
- ayna (Kırg. Tar. Çağ. Az. Osm. Krm.) ‘cam, ayna’ (1893: I – 18)
- bastun (Çağ.) ‘yastık, yorgan’ (1911: IV – 1539)
- besik (Kırg.) ‘beşik’ (1911: IV – 1628)
- bäşik (Osm. Krm. Çağ. Trkm.) ‘beşik’ (1911: IV – 1635)
- bişik (Kaz.) ‘beşik’ (1911: IV – 1788)
- bogama (Kırg.) ‘küçük kilim; yünlü çanta, bavul’ (1911: IV – 1656)
- bogça (Osm.) ‘bohça, içine hediye koyulup bağlandığı şal’ (1911: IV – 1655)
- bokça (Çağ.) ‘bohça, çanta’ (1911: IV – 1647)
- bokşa (Kırg.) ‘kadınların yanına aldıkları ve eyere yükledikleri çuval’ (1911: IV – 1647)
- börköwiç (Kaz.) ‘örtü, yorgan’ (1911: IV – 1721)
- bürkö (Kırg.) ‘baca kapağı’ (1911: IV – 1890)
- camıştı (Kırg.) ‘örtü’ (1911: IV – 63)
- camdan (Osm.) ‘çamaşır ve elbise saklamak için büyük çuval’ (1911: IV – 64)
- camşı (Kırg.) ‘yorgan’ (1911: IV – 64)

- cancık (Kaz.) ‘cüzdan’ (akça cançığı ‘para cüzdanı’) (1911: IV – 24)
- castık (Kırg. Kaz.) ‘yastık’; (Kırg.) yastık tısı ‘yastık kabı’ (1911: IV – 50)
- cayalık (Kırg.) ‘bebeği ele alırken altına tutulan yorgan’ (1911: IV – 19)
- cäymä (Kaz.) ‘örtü, çarşaf’ (1911: IV – 66)
- curamal (Kaz.) ‘havlu’ (1911: IV – 167)
- curgan (Kaz.) ‘yorgan’ (1911: IV – 168)
- curkan (Kırg.) ‘yorgan’ (1911: IV – 168)
- çalbı (Şor) ‘kutu’ (1905: III – 1891)
- çamgarak (Kırg.) ‘baca’ (1905: III – 1940)
- çangılçak (Tob.) ‘beşik’ (1911: IV – 192)
- çapçak (Tel. Alt. Krm. Kaz.) (Tel.) ‘kova’; (Alt.) ‘fiçi’; (Krm. Kaz.) ‘fiçi’ (1905: III – 1927)
- çarşaf (Osm.) ‘çarşaf’ (1905: III – 1870)
- çarşau (Kaz.), şarşau ‘perde’ (1911: IV – 1870)
- çastık (Sag. Şor) ‘yastık’ (1905: III – 1910)
- çäläk (Tar. Osm.) ‘kova’ (1905: III – 1977)
- çältip (Küer.) ‘beşik’ (1905: III – 1980)
- çañıldäk (Küer.) ‘beşik’ (1905: III – 1959)
- çäşmä (Osm.) ‘çeşme; çeşme lülesi’ (1905: III – 1994)
- çığ (Osm.) ‘çadır önündeki hasır perde’ (1905: III – 2062)
- çıkın (Osm.) ‘küçük cüzdan, çanta’ (1905: III – 2058)
- çımıldırık (Krm.) ‘dış perde’ (1905: III – 2103)
- çirah (Kar. T.), çirak (Tar.) ‘çıra’ (1905: III – 2123)
- çimildürük (Çağ.) ‘dış perde’ (1905: III – 2159)
- çirä (Alt.) ‘yatak’ (1905: III – 2123)
- çişmä (Kaz.) ‘çeşme’ (1905: III – 2152)
- çorgan (Sag.) ‘yorgan’ (1905: III – 2019)
- dolaf (Krm.) ‘dolap’ (1905: III – 1719)
- dolap (Osm. Krm.) ‘dolap, äsbap (çamaşır) dolabı’ sofrı dolabı ‘mutfak dolabı’ (1905: III – 1719)
- döşäk (Osm.) ‘döşek’ kıl döşäk; döşäkhanä ‘döşeklerin durduğı oda’ (1905: III – 1740)
- äbdärä (Kırg.) ‘kutu’ (1893: I – 936)
- äpçäk (Leb. Tob.) ‘ağaç kabuğundan yapılan küçük kutu, sepet’ (1893: I – 923)
- ärkünçäk (Çağ.) ‘salıncak şeklindeki beşik’ (1893: I – 781)

- g z (Çağ.) ‘koltuk’ (1899: II – 1574)
g b r (Kar. T.) ‘kutu’ (1899: II – 1651)
halı (Krm. Osm.) ‘halı’ (1899: II – 1676)
h lç  (Az.) ‘halı’ (1899: II – 1700)
isk my  (Kaz.) ‘iskemle, oturgu’ (1893: I – 1587)
kabiak (Tel.) ‘anta’ (1899: II – 452)
kalama (Tel.) ‘sepet’ (1899: II – 235)
kalı (Osm.) ‘b y k y nl  halı’ (1899: II – 239)
kalıca (Osm.) ‘k c k halı; araf’ (1899: II – 245)
kalın (Çağ.) ‘halı’ (1899: II – 248)
kapuk (Çağ. Uyg.) ‘c zdan, kese’ (1899: II – 430)
kapsa (Kum.) ‘kutu’ (1899: II – 431)
kapık (Kırg.) ‘c zdan, kese’ (1899: II – 432)
kaplama (Osm.) ‘odayı s sleyen mobilya ve kilimler’ (1899: II – 424)
kaputs (Kum.) ‘anta’ (1899: II – 418)
kapuzag (Çağ.) ‘ rt ’ (1899: II – 418)
karauat (Tur.) ‘yatak’ (1899: II – 146)
karau (Kırg.) ‘ayna’ (1899: II – 147)
kayırak (Alt. Tel. Kumd.) ‘kutucuk, sandığm k c ğ ’ (1899: II – 26)
k bis (Alt.) ‘kilim’ (1899: II – 1197)
k mis (or) ‘kilim’ (1899: II – 1210)
kerevet (Osm.) ‘divan’ (1899: II – 1094)
k s  (Krm. Osm.) ‘kese, c zdan, saat veya tarak kılıfı’ (1899: II – 1159)
kil m (Kırg.) ‘kilim’ (1899: II – 1369)
kilim (Krm. Kum. Osm. Az.) Farsadan ‘kilim’ (1899: II – 1373)
kim r (Çağ.) ‘yorgan,  rt ’ (1899: II – 1405)
kis  (Kırg. Osm.) ‘bele bağlı talınan deri anta’ (1899: II – 1385)
kobur (Çağ.) ‘kap, kılıf’ (1899: II – 660)
koburak (Çağ.) ‘k c k kutu’ (1899: II – 661)
kopurcuk (Çağ.) ‘kutucuk’ (1899: II – 654)
k j g  (or) ‘perde’ (1899: II – 1307)
k j g  (Uyg.) ‘perde’ (1899: II – 1307)
k j g  (Tel.) ‘perde’ (1899: II – 1307)
k lb s/ k b s (Sag.) ‘kilim’ (1899: II – 1274)

- körnäs (Sag.) ‘ayna’ (1899: II – 1264)
körpö (Kırg.) ‘yorgan’ (1899: II – 1266)
kutu (Krm. Osm.) ‘kutu’ (1899: II – 992)
kumta (Tob.) ‘küçük kutu’ (1899: II – 1051)
küersi (Uyg.), Küersü (Osm.): (Uyg.) ‘koltuk’: “kümüş Küersi urmuş özä oturur” (KB) (Osm.) ‘koltuk, taht’ (1899: II – 1465)
küskä (Bar.) küskü (Tel. Kumd.) küsküş (Şor) ‘ayna’ (1899: II – 1501)
maruza (Uyg.) ‘küçük kilim’ (1911: IV – 2028)
masa (Osm.) ‘masa, yemek masası’ (1911: IV – 2051)
mäjik (Tel.) ‘beşik’ (1911: IV – 2116)
mihad (Osm.) ‘yatak, döşek’ (1911: IV – 2149)
mindär (Kaz.) ‘minder, yastık’ minder tışı ‘yastık kılıfı’ (1911: IV – 2168)
mora (Tar.) ‘evin içindeki duvarla bitişik ocak’ (1911: IV – 2124)
morjo (Kaz.) ‘soba borusu’ (1911: IV – 2134)
musandara (Osm.) ‘dolap’ (1911: IV – 2203)
müzruk (Şor. Sag.) ‘yatak’ (1911: IV – 2226)
olarçık (Şor) ‘sandalye’ (1893: I – 1085)
olut (Kırg.) ‘sandalye, koltuk, masa, teras’ (1893: I – 1087)
olyok (Tel.) ‘huş ağacının kabuğundan yapılmış dörtgen kutu’ (1893: I – 1089)
olyogoş (Tel.) ‘küçük kutu’ (1893: I – 1089)
orgal (Sag. Koyb.) ‘yatak’ (1893: I – 1061)
orın (Alt. Tel.) ‘yatak, iskemle’ (1893: I – 1055)
orinnıg (Sag.) ‘yatak’ (1893: I – 1056)
ornak (Uyg.) ‘yatak’ (1893: I – 1062)
ornuk (Uyg.) ‘yatak’ (1893: I – 1064)
orunduk (Kırg.) ‘iskemle, sandalye’; (Kar. L.) ‘yatak’; muna orunduğu anın tāmır orunduk ‘işte yatağı onun, demir yatak’ (1893: I – 1058)
otturguş (Tel. Kumd. Leb. Şor.) ‘sandalye, oturguş’ (1893: I – 1119)
otturçak (Leb. Şor.) ‘küçük oturguş’ (1893: I – 1119)
oturak (Çağ. Krm. Osm.) ‘iskemle, oturulan yer’ (1893: I – 1108)
pancur (Osm.) ‘ahşap stor’ (1911: IV – 1143)
pandın (Uyg.) ‘oturguş, sandalye’ (1911: IV – 1142)
paran (Koyb. Sag.) ‘çadırda sandıkların durduğu raf’ (1911: IV – 1148)
paravan (Osm.) Fransızcadan ‘stor, perde’ (1911: IV – 1151)

- päzik (Koyb. Sağ. Kaç) päjik ‘beşik’ (1911: IV – 1255)
pokço (Tel. Alt.) ‘bohça; yastık; makara’ (1911: IV – 1264)
postäk (Çağ.) ‘yünlü yorgan’ (1911: IV – 1291)
pozaga (Bar. Şor) ‘eşik’ (1911: IV – 1293)
pöbäy (Şor) ‘beşik’ (1911: IV – 1306)
salgınçak (Çağ.) ‘salıncak’ (1911: IV – 365)
salıncak (Osm.) ‘salıncak, beşik, duvar salıncağı’ (1911: IV – 357)
sandık (Osm. Krm. Kaz. Kırg.) ‘kutu: sandık sepet’; (Osm.) ‘kasa’ (1911: IV – 306)
säbät (Az.) ‘sepet’ (1911: IV – 498)
säcä (Osm.) ‘sandalye’ (1911: IV – 487)
sädir (Osm.) ‘sedir’ (1911: IV – 485)
selbäk (Sag. Koyb.) ‘salıncak’ (1911: IV – 482)
sälä (Osm. Krm.) ‘sepet’ (1911: IV – 478)
säläñäş (Şor) ‘salıncak’ (1911: IV – 479)
sälmänçik (Tel.) ‘salıncak’ (1911: IV – 483)
säpät (Osm. Krm.) ‘sepet’ (1911: IV – 495)
särgi (Çağ.) ‘üzerine yemekler koyulan kilim; (Osm.) asker maaşı serilen kilim’ (1911: IV – 466)
sirä (Sag.) ‘yatak, koltuk, kanape’ (1911: IV – 701)
sırgan (Şor) ‘yorgan’ (1911: IV – 644)
sıstık (Soy.) ‘yatak’ (1911: IV – 662)
sofra (Osm. Krm.) ‘üzerine yemekler koyulmuş masa; sofrası; sofrası; sofrası takımı’ (Kum.) ‘sofra; baca (Codex Cumanicus’da)’ (1911: IV – 790)
sölgö (Kaz.) ‘havlu’ (1911: IV – 600)
sörü (Kaz. Bdg.) ‘yastık kılıfı’ (1911: IV – 598)
suluk (Kırg.) ‘el havlusu’ (1911: IV – 776)
sumat (Osm.) ‘yemek masası’ (1911: IV – 793)
şalça (Özb.) ‘kilim, yün döşeme’ (1911: IV – 966)
şayan (Çağ.) ‘yemek masası’ (1911: IV – 945)
şiltä (Osm.) ‘küçük yastık’ (1911: IV – 1079)
tangas (Kırg.) ‘sandalye, koltuk’ (1905: III – 818)
tastamal (Bar. Tob. Kaz.) ‘masa örtüsü; havlu’ (1905: III – 923)
tekşä (Kırg.) ‘kutu’ (1905: III – 1025)
tırıpıza (Osm.) ‘Yunanca’dan: dörtgen masa, alafranga masa (tırıpıza bezi, tırıpıza takımı)’ (1905: III – 1322)

- tirki (Krm.) = tärki ‘masa’ (1905: III – 1373)
- tostok (Tel.) ‘kutu’ (1905: III – 1211)
- toştu (Çağ.) ‘Orta Asya’da evlerde abdest almak için kullanılan taş leğen’ (1905: III – 1219)
- tüşäk (Kaz. Tob.) ‘döşek’ tüşäk yayası (Kaz.) ‘çarşaf’ (1905: III – 1589)
- tüşkän (Çağ.) ‘hamam sobası’ (1905: III – 1591)
- urındık (Kaz.) ‘sandalye’; kanatlı urındık ‘koltuk’ (1893: I – 1656)
- ustal (Kumd.) ‘masa’ (Rusçadan “stol”) (1893: I – 1751)
- ustalak (Kumd.) ‘iskemle’ (1893: I – 1751)
- üldürük (Kırg.) ‘kulübe içindeki çamaşır asıp kurutmak için sırk’ (1893: I – 1860)
- yamınçı (Alt. Tel.) ‘yorgan’ (1905: III – 308)
- yancık (Osm.) ‘eyere bağlanan torba (çanta)’ (1905: III – 97)
- yançık (Tel. Alt. Kumd. Kaz.): (Alt.) ‘elbise kenarına dikilen torba’; (Kumb. Kaz.) ‘kese’; akça yançığı (Kaz.) ‘para kesesi’ (1905: III – 96)
- yançuk (Tar. Çağ.) ‘küçük cep, torba (yanda taşınır)’ (1905: III – 97)
- yatacı (Krm.) ‘yatak’ (1905: III – 200)
- yatak (Krm. Az. Tob. Osm.) yatag (Çağ.) ‘yatak’ (1905: III – 198)
- yatakana (Kırg.) ‘yatak’ (1905: III – 199)
- yataklık (Osm.) ‘yatak; yatak yapmak için malzeme; yorganlar için dolap’ (1905: III – 199)
- yatkak (Uyg.) ‘yatak’ (1905: III – 204)
- yapkiç (Kaz.) ‘kapak’; täräzä yapkiçi ‘pencere kanadı’; alda yapkiç ‘önlük’ (1905: III – 264)
- yapku (Çağ.) ‘perde’ (1905: III – 267)
- yapuk (Çağ.) ‘örtü, örtülü’ (1905: III – 266)
- yopuk (Tar.) ‘örtü, gizem’ (1905: III – 444)
- yorgan (Koyb. Kaç.) ‘yorgan, örtü’ (1905: III – 425)
- yorgan (Krm. Osm. Az.) ‘yorgan’ (1905: III – 425)
- yötkan (Tar.), yurtkan ‘yorgan’ (1905: III – 440)
- yurkan (Çağ. Tel.) ‘yorgan’ (1905: III – 548)
- yurgan (Kaz.) ‘yorgan’ (1905: III – 548)
- yurgan (Alt. Kum.) ‘yorgan’ (1905: III – 548)
- yüglük (Kür.) ‘kutu’ (1905: III – 596)
- zilice (Çağ.) ‘kilim’ (1911: IV – 916)

h) Temizlik Araç Gereçlerini Karşıllayan Kelimeler

- çübräk (Tel.) ‘havlu’ (1905: III – 2203)
- muri (Çağ.) ‘oluk, su borusu, soba borusu’ (1911: IV – 2193)
- yalmur (Alt. Tel.) ‘süpürge’ (1905: III – 190)
- yaulık (Kaz. Küer.) ‘havlu’; aş yauluğı ‘masa bezi’ (1905: III – 14)
- ı) Ev ve Çadır İnşaatındaki Yapı Malzemelerini Karşıllayan Kelimeler**
- akçup (Çağ.), ahtap (Osm.) ‘ince beyaz tomruk, ahşap ev’ (1893: I – 124)
- ak kîs (Kırg.) ‘beyaz keçe’ (1893: I – 92)
- ak pös (Tel.) ‘kâğıt kumaş’ (1893: I – 92)
- akşar (Kaz.) ‘sıva, kireç’ (öyönön akşarı töşöp bitti ‘evinin sıvası döküldü’) (1893: I – 128)
- alçı (Osm.) ‘kaymaktaşı’ (1893: I – 425)
- arkalık (Tob.) ‘çatıdaki çapraz tomruk’ (1893: I – 290)
- badana (Osm. Krm.) ‘kireç’ (1911: IV – 1517)
- bagam (Çağ.) ‘duvardaki ahşap direk’ (1911: IV – 1449)
- basrug (Çağ.) ‘çadır direği’ (1911: IV – 1535)
- bora (Çağ.) ‘hasır’ (1911: IV – 1662)
- bō (Tar.) = bor ‘kireç’; ak bō ‘kireç, badana’ (1911: IV – 1639)
- bōri (Tar.) ‘saz hasırı’ (1911: IV – 1663)
- capsar (Kırg.) ‘kırmızı kumaşla kaplanmış ve çatı sırıklarıyla üst kaplama arasına koyulan keçe’ (1911: IV – 56)
- çalın (Çağ.) ‘kerpiç’ (1905: III – 1884)
- çärşäp (Kaz. Bdg.) ‘kireç’ (1905: III – 1975)
- çıpta (Kaz.) ‘hasır’ (1905: III – 2058)
- diräk (Osm.) ‘direk’; orta direği ‘çatıyı destekleyen direk; mermer direk, çadır direği’ (1905: III – 1761)
- dugla (Osm.) ‘tuğla’ (1905: III – 1785)
- dügäç (Çağ.) ‘direk’ (1905: III – 1801)
- ärkinä (Çağ.) ‘çadırın tepesindeki ahşap halka’ (Şeyh Süleyman: “Alçukın, kibitkanın baş tarafında olan çub”) (1893: I – 781)
- giz (Osm.) ‘keçe’ (1899: II – 1624)
- hari (Çağ.) ‘düz çatıyı destekleyen esas sırıklar’ (1899: II – 1670)
- igän (Kırg.) ‘çadırın yukarı deliğindeki daire’ (1893: I – 1425)
- karaçı (Kaç. Koyb. Sag. Şor.) ‘çadırın borusu (duman çıktığı boru)’ (1899: II – 161)
- kazık (Tel. Alt. Leb. Kırg. Kaz.) ‘kazık, direk’; ‘çadır kazıkları’ (Osm.), kazıgaş (Tel.) ‘küçük kazık’ (1899: II – 374)

- kazuk (Uyg. Çağ.) ‘kazık, direk’ (1899: II – 383)
- käça (Osm. Çağ.), kiçä (Osm. Az.) ‘keçe, keçe kilim’; tiftik keçe ‘en iyi keçe cinsi’ (1899: II – 1144)
- keremit (Osm.) ‘keremit’ (1899: II – 1095)
- kıgız (Osm.) ‘keçe’ (1899: II – 707)
- kigiz (Tar. Çağ.) ‘keçe’ (1899: II – 1341)
- kirbiç (Kaz.) ‘kerpiç’ (1899: II – 1366)
- kirpiç (Kaz.) ‘kerpiç’ (1899: II – 1366); kirpiç (Osm.) ‘kerpiç’; sanduk kirpici ‘temel taşı’ (1899: II – 1365)
- kis (Alt. Tel. Şor. Leb. Küer.) ‘keçe’; ak kis ‘beyaz keçe’ (1899: II – 1385)
- kiyiz (Kar. L.T.) ‘keçe’ (1899: II – 1344)
- koğuş (Osm.) ‘büyük destek tahtası, döşeme tahtası’ (1899: II – 519)
- küergä (Çağ.) ‘oda duvarlarını süsleyen ipek kumaş; çadır duvarlarının çubukları’ (1899: II – 1460)
- pahsa (Özb. Çağ. Osm.) ‘bitmemiş duvar (çamurdan duvar), kerpiç’ (1911: IV – 1138)
- pençireniñ aynesi (Tar.) ‘pencere camı’ (1893: I – 18)
- purya (Krm.) ‘hasır’ (1911: IV – 1369)
- sapıg (Çağ.) ‘hasır’ (1911: IV – 406)
- saylag (Şor) ‘çatı temelini oluşturan ağaç kabukları’ (1911: IV – 228)
- saganak (Kırg.) ‘çadır parmaklıklarını (kerege’yi) oluşturan dayakların uçları’ (1911: IV – 262)
- sayaş (Leb.) ‘çatı temelini oluşturan ağaç kabuğu ve çalı çırpı’ (1911: IV – 290)
- säbä (Tub. Leb.) ‘hasır’ (1911: IV – 498)
- setpär (Kırg.) ‘hasır’ (1911: IV – 1012)
- sıran (Tel.) ‘çadırın esas altı sırtıklarından biri’ (1911: IV – 639)
- sırık (Alt. Tel. Leb. Kırg. Osm. Krm.) ‘sırık’; üy sırtığı (Kırg.) ‘çatı keçesine direk, çamaşır sırtığı’ (Osm.) (1911: IV – 640)
- sıva (Osm.) ‘sıva, badana’ (1911: IV – 672)
- sukma (Çağ.) ‘direk, kazık’ (1911: IV – 755)
- şanarak (Kırg.) ‘çadır bacasının ahşap halkası’ (1911: IV – 942)
- şibak (Çağ.) ‘çatı kaplamak için ince esnek dallar ve saman; çatı kenarı’ (1911: IV – 1088)
- taban (Osm. Krm. Şor, Leb. Sayg. Koyb. Kaç. Küer. Kum. Kaz. Kırg. Kar. L.T.) ‘bir şeyin alt kısmı’ (1905: III – 964)
- täbūr (Tel.) ‘yurt sırtıklarının üzerindeki keçe: täbūr yäk’ (1905: III – 1123)
- tägäymät (Bar.) takämät ‘keçe kilimi’ (1905: III – 1030)

- tekâmât (Kırg.) ‘süslenmiş keçe’ (1905: III – 1019)
 tănâf (Osm.) Arapçadan ‘çadırı sabitlemeye yarayan ip’ (1905: III – 1054)
 togurluk (Çağ.) ‘kulübeyi üstten örten keçe’ (1905: III – 1164)
 torlug (Çağ.) ‘küçük çadırı örten örtü’ (1905: III – 1187)
 tötögö (Kırg.) ‘çadır çatının alt kısmına dikilen keçe parçaları’ (1905: III – 1263)
 turga (Tel.) ‘çadır parmaklıkları üzerindeki keçe’ (1905: III – 1457)
 turluk (Kırg.) ‘kulübenin alt kısımlarını kaplayan keçe’ (1905: III – 1460)
 tuvurlug (Çağ.) ‘çadır keçesi’ (1905: III – 1516)
 tübürük (Çağ.) ‘odanın içinde tavanı destekleyen direk’ (1905: III – 1599)
 uğlap (Kaz., Rusça: “ohlup”) ‘çatıya direk olan tomruk’ (1893: I – 1623)

i) Komşu ve Misafir ile İlgili Kelimeler

- ayıltaş (Tel. Alt. Leb.) ‘komşu’ (1893: I – 42)
 konuşluk (Osm.) ‘iyi ilişkiler’ (1899: II – 543)
 koşna (Tar.) ‘komşu, evdeş’ (1899: II – 643)
 koşni (Uyg.) ‘komşu’ (yakın koşni aşnu aş ätsä saña (KB) ‘yakın komşu önce aş yapsa sana’) (1899: II – 644)
 ayılçı (Alt. Tel.) ‘konuk, misafir’ (1893: I – 43)
 ayıldı (Bar.) ‘konaklamaya seven kişi’ (1893: I – 43)
 aulşı (Kırg.) alçı (Sag.), ailçi (Alt.) ‘ziyaretçi, misafir’ (1893: I – 78)
 kunak (Kaz.) ‘misafir’ (kunak öyö ‘misafirhane’, kunak munçası ‘misafir hamamı’) (1899: II – 909)
 musapır (Bar. Trkm.) ‘misafir’ (1911: IV – 2203)
 musafir (Osm. Çağ.) ‘misafir, Tānri musafiri’ (1911: IV – 2203)
 konak (Bar. Kırg. Şor. Kum.) ‘misafir’ (Kırg.) (1899: II – 537)
 konaklık (Kum. Osm. Kum.) ‘misafirperverlik’ (1899: II – 537)
 konağ (Çağ.) ‘misafir’ (1899: II – 538)
 konah (Kar. L. T.) ‘misafir’ (1899: II – 538)
 konuk (Uyg. Osm. Çağ.) ‘misafir’ (1899: II – 540)

Sonuç

a) Türkoloji tarihinde yeni bir devir açan Radloff, sözlüğünde günümüzde yaşayan ve yaşamayan bazı Türk lehçelerinin özellikle Sibiryalı halklarının (*Kumandin, Çulum, Tarançi, Tobol Tatarları, Sagay ve Koybal* “bazı araştırmacılara göre Hakas Türkçesinin bir ağızı olan bazılarına göre de Samoyed dilinin *Kamasin* lehçesine ait”) söz varlığı, etnik yapısı, maddi ve manevi kültürleri hakkında etraflıca bilgi/ler vermiştir.

b) Günümüzde yayımlanmış lehçe sözlüklerinde yer almayan veya yer alıp da farklı anlamlarda kullanılan kelimelerin bu sözlükte olması Türkoloji dünyasında sözlüğün önemini

bir kat daha artırmıştır¹⁷. Şöyle ki, Radloff, sözlüğünde Altay Türklerinde *çoyı* kelimesini “kilit” (1911: IV – 2017); *yamınçı* kelimesini “yorgan” (1905: III – 308) *kozokki* kelimesini de “havan” (1899: II – 630) anlamlarında vermiştir. Ancak günümüzde yayımlanmış *Altayca-Türkçe Sözlük*’te *çoyı*, *yamınçı* ve *kozokki* kelimeleri kayıtlı değildir (Naskali-Duranlı, 1999). Bugün Altay Türkleri, *yamınçı* kelimesi yerine *sırgan* “yorgan, battaniye” (1999: 155) ve Moğolcadan alıntı *köncölö* “yorgan” (1999: 121) kelimelerini kullanmaktadırlar. Radloff, sözlüğünde Altay Türkçesindeki *kakpak* kelimesini, “kapının kilidi” (1899: II – 69) anlamında kayıtlamışken aynı kelime, günümüzde yayımlanmış *Altayca-Türkçe Sözlük*’te farklı bir anlamda “çatı, kapak” (Naskali-Duranlı, 1999: 94) olarak geçmektedir. Bugün yayınlanmış Sibirya grubu lehçeleri sözlüklerinde “evin köşesi/köşeleri” anlamında herhangi bir kelime yoktur; ancak Radloff’un Sözlüğü’nde Teleüt Türkçesinde *tolık* kelimesi, “evin köşeleri” (1905: III – 1196) anlamında geçer. Radloff’un Sözlüğü’nde, Teleüt Türkçesinde *örökkö* “avlu” (1893: I – 1221); *ula* “duvar ile taban arasındaki kenar, süpürgelik” (1893: I – 1675); *maskak* “kuru ot ambarı” (1911: IV – 2053); *kalama* “sepet” (1899: II – 235) kelimeleri kayıtlıyken günümüzde yayımlanan *Teleüt Ağzı Sözlüğü*’nde (2000) bu kelimeler kayıtlı değildir. Radloff’un Sözlüğü’nde, Şor Türklerince *kaja* “avlu” (1899: II – 398); *kürändik* “avlu, kapalı alan, kapı önündeki temiz alan” (1899: II – 1451); *makış* “merdiven” (1911: IV – 1996) kelimelerinin kullanıldığı kaydedilmişken günümüzde yayımlanmış *Şor Sözlüğü*’nde ise bu kelimeler yoktur. Radloff’un Sözlüğü’nde, Kırgız Türklerince *tütük* kelimesinin “çadır” (1905: III – 1572); *şarbak*¹⁸ kelimesinin “duvar, çit, avlu” (1911: IV – 959); *saganak* kelimesinin “çadır parmaklıklarını (kerege’yi) oluşturan dayakların uçları” (1911: IV – 262); *aynak* kelimesinin ‘pencere’ (1893: I – 18) anlamlarında kullanıldığı kayıtlıdır. Ancak bugün K. K. Yudahin’in yayımladığı *Kırgız Türkçesi Sözlüğü*’nde (1998) bu kelimeler yoktur. Kırgız Türkçesi Sözlüğünde *şarbak* kelimesi yerine Farsçadan alıntı *dubal* “duvar, çit” (1998: I- 313) kelimesi kullanılmaktadır. Yine Radloff’un Sözlüğü’nde, *utar* kelimesi Başkurt ve Kazan-Tatar Türklerince “hayvan avlusu” (1893: I – 1706) anlamında geçer; ancak *Başkort Telenen Hüzlege* (1993) ve *Tatar Telenen Anlatmalı Süzlege*’nde (1981) bu kelime kayıtlı değildir. Radloff’un Sözlüğü’nde Tatar Türkçesinin Kazan ağzında *kuş* kelimesi “çadır, şalaş” (1899: II – 1024); *tagana* kelimesi “bodrum” (1905: III – 796); *tupraksaxa* kelimesi ise “çatı arası” (1905: III – 1513) anlamlarında kayıtlıdır. Ancak bu kelimeler, *Tatar Telenen Anlatmalı Süzlege*’nde yoktur (1981). Radloff Sözlüğü’nde *orda* kelimesinin anlamını Azerbaycan Türkçesinde “sultan çadırı” (1989: I-1072) olarak vermiştir. *orda* kelimesi, günümüzde yayımlanmış *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti*’nde (2006) kayıtlı değildir. Azerbaycan Türkçesinde bu kelime yerine *çadır* “su geçirmeyen kumaştan yapılan içinde kısa süre için kalma, dinlenme yeri” (2006: 435) kelimesi kullanılmaktadır¹⁹. Radloff’un Sözlüğü’nde ayrıca Barabin ve Kırgız Türklerinde **orda** “saray”; Çağatay Türkçesinde ve Tarançi ağzında “sultan çadırı” (1989: I – 1072); Uygur Türkçesinde **ordu** “han çadırı, saray” (1989: I – 1072) kelimelerinin de kullanıldığı kayıtlıdır.

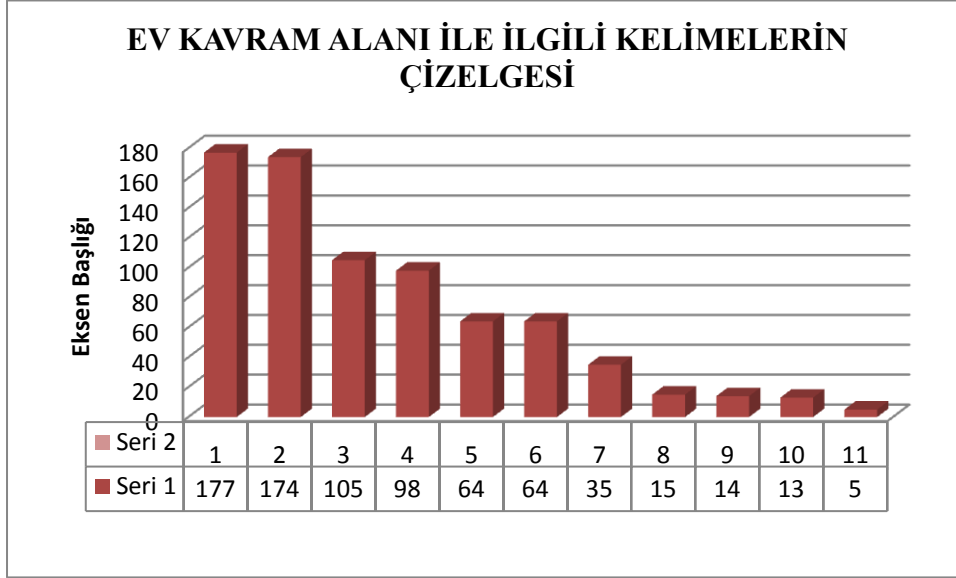
¹⁷ “Radloff’un Sözlüğü” ile ilgili problemler üzerinde *Omeljan Pritsak ve Liliya Yusufovna Tuguşeva* kıymetli fikirler öne sürmüşlerdir (Temir, 1991, s. 98). Radloff’un sözlüğünde tarihî ve çağdaş lehçelerdeki bazı örneklerde okuyuş hataları Türkiye Türkologları (Eren, 1950, s. 145-163; Ölmez, 1997, s. 371-380; Erbay, 2007, s. 245-250) tarafından tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise kelimeler üzerinde herhangi bir düzeltme yapılmamış, sözlüğe bağlı kalınmıştır.

¹⁸ Kıpçak grubu lehçelerinden Karakalpak Türkçesinde *şarbak* “kamuş ya da çamurdan yapılan duvar, çit” (Karakalpak Tilinin Tüsindirme Sözdigi, 1992: IV – 509); Kazak Türkçesinde *şarbak* “çit” (*üy şarbakpen korşalğan* ‘ev çitle çevrilmiş’) (Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, 2003: 630) kelimesi kullanılmaktadır.

¹⁹ Kıpçak grubu lehçelerinden yalnızca Karakalpak Türkçesinde *ak orda* (*boz orda*) “beyaz keçeden yapılan 6-8 kanatlı çadır (eski zamanlarda bu çadırlarda beyler oturmuş)” kelimesi kullanılmaktadır (Karakalpak Tilinin Tüsindirme Sözdigi, 1992: I – 60).

c) W. Radloff'un Sözlüğü'nde ev kavram alanıyla ilgili tespit edilen kelimelerin istatistiği şöyledir:

Oda araç gereçlerini karşılayan kelimeler **177**, mutfak araç gereçlerini karşılayan kelimeler **174**, evin bölümleriyle ilgili kelimeler **105**, ev kelimesi ve ev türlerine ad olan kelimeler **98**, kapıyla ilgili kelimeler (kapı çeşitleri, kilit, anahtar vb.) **64**, ev ve çadır inşaatındaki yapı malzemelerini karşılayan kelimeler **64**, avlu ve evin çevresi ile ilgili kelimeler **35**, komşu ve misafir ile ilgili kelimeler **15**, temizlik araç gereçlerini karşılayan kelimeler **14**, aydınlatma araç gereçlerini karşılayan kelimeler **13**, ev ile ilgili araç gereç kavramını karşılayan kelimeler **5**, ev kavram alanıyla ilgili toplamda **764** kelime tespit edilmiştir.

Kısaltmalar

- A.** :Arapça
Alt. :Altay Türkçesi
Az. :Azerbaycan Türkçesi
Bar. :Barabin Türkçesi
Çağ. :Çağatay Türkçesi
Kar. :Karaim Türkçesi
Kar. L. :Karaim Türkçesi Luks ağzı
Kar. T. :Karaim Türkçesi Trok ağzı
Kaz. :Tatar Türkçesinin Kazan ağzı
KB :Kutadgu Bilig
Kırg. :Kırgız Türkçesi
Koib. :Hakas Türkçesi Koybal ağzı
Krm. :Kırım Tatar Türkçesi
krş. :Karşılaştırmamız

Kum. : Kuman Lehçesi

Kumd.: Altay Türkçesi Kumandin ağzı

Küer. : Küerik, Şor ve Hakas Türkçelerine yakın olan; ancak Karluk grubuna ait olan Çulım ağzı

Leb. : Altay Türkçesi Lebedin ağzı

Osm. : Osmanlı Türkçesi

Özb. : Özbek Türkçesi

Sag. : Hakas Türkçesi Sagay ağzı

s. : Sayfa

Şor. : Şor Türkçesi

Tar. : Tarançi ağzı

Tara. : Tara ağzı

Tel. : Teleüt Türkçesi

Tob. : Tobol ağzı (Tobol Tatarları)

Trkm. : Türkmen Türkçesi

Tuv. : Tuva (~ Tıva) Türkçesi

Uyg. : Uygur Türkçesi

Osm. : Osmanlı Türkçesi

Kaynakça

AKSAN Doğan (a), “Kavram alanı-kelime ailesi ilişkileri ve Türk yazı dilinin eskiliği üzerine”, **TDAY-Belleten** 1971, (1989), s. 253-262.

AKSAN Doğan (b), **Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**, Engin Yayınları, Ankara 1999.

AKSAN Doğan (c), **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, TDK Yayınları, Ankara 2009.

AŞÇI U. Deniz, **W. Radloff'un “Opıt Slovarya Tyurkskih Nareciy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Kırgız ve Kazak Lehçelerine Ait Kelimelerin İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya (Yayımlanmamış Doktora Tezi) 2003.

ADZHUMEROVA Reshide, **Türklerde Ev Kavramı ve İlgili Sözcükler**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış Doktora Tezi) 2013.

AMANJOLOV S. **Türk Filolojisi ve Yazı Tarihi**, (Akt. Yrd. Doç. Dr. Kenan Koç) Ötüken Yayınları İstanbul 2006.

ARIKIOĞLU Ekrem, “Tuva Türkçesinde Moğolcadan Alınan Unsurların Ses Bilgisi Açısından Durumu”, **Dil Araştırmaları**, sayı: 11, (2012) ss. 17-36.

ATALAY Besim, **Divanü Lûgat-it-Türk Dizini “Endeks“**, TDK Yayınları, 4. Baskı, cilt 4, Ankara 1999.

ATMACA Emine, “Kazak Türkçesinin Söz Varlığındaki Rusça Alıntılar ve Ses Değişmeleri”, **Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 7/3, summer, (2012) p. 275-298.

BALAKAYEV M., SIZDIKOVA, R., JANPEYİSOV., E., **Kazak Edebi Tilinin Tarihi**, Mektep Baspası Almatı 1968.

BİİŞEV E. G. ve diğerleri, **Başkort Telenen Hüzlege**, I-II Cilt, “Russkiy Yazık”, Moskova 1993.

BURAN Ahmet ve ALKAYA Ercan, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

CLAUSON Sir Gerard, **An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish**, Oxford 1972.

EREN Hasan (a), “Wilhelm Radloff ve Türk Dialektleri Sözlüğü”, **TD**, cilt LVI, sayı: 444, Aralık 1988.

_____ (b), **Türklük Bilimi Sözlüğü, I. Yabancı Türkologlar**, TDK Yayınları, Ankara 1998.

_____ (c), **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1999.

ERBAY Fatih (a), "W. Radloff'un Sözlüğündeki Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerde Karşılaşılan Bazı Sorunlar", **1. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri**, (23–26 Ekim 2007), (2008), s. 245–250.

ERBAY Fatih (b), *W. Radloff'un “Opit Slovarya Tyurkskih Nareciy” Adlı Eseri ve Eserde Gecen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 2008.

ERBAY Fatih (c), “W. Radloff'un Sözlüğünde Yer Alan Çağatay Türkçesine Ait Kelimeler Üzerine Notlar”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (2009), s. 109-117.

ERCİLASUN Ahmet Bican, **Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri**, 2. Baskı, KB. Yayınları, Ankara 1989.

FEDOTOV M. R., **Etimolojiçeskiy Slovar Çuvaşskogo Yazıka**, Çuvaşskiy Gosudarstvenniy İnstitut Gumanitarnih Nauk, Çeboksarı 1996.

GARKAVETS Oleksandr, **Urumskiy Slovník**, Baur yayınevi, Alma Ata 2000.

GAYDARCI G. A., E. K. Koltsa, L. A. Pokrovskaya ve B. P. Tukan, **Gagauz Türkçesinin Sözlüğü**, (çev., İ. Kaynak ve A. Mecit Doğru), Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.

GÜLTEK Vedat, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ertem Matbaası, Ankara 2004.

GÜRCÜN Serap, **Radloff Sözlüğünün D-Maddesinin Eski Türkçe Açısından İncelenmesi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 2006.

GÜRSOY Naskali Emine ve DURANLI Muvaffak, **Altayca-Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara 1999.

HACIYEVA M., Ş. Köktürk ve M. Paşayeva **Azerbaycan Folklor ve Etnoğrafya Sözlüğü**, Ankara 1999.

JANKOWSKI Henryk, “Orta Asya Türk Dillerinin Bazı Ortak Özellikleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi**, 17, 2 131-142, (2010), s. 131-142.

JOHANSEN Ulla, “Alacyq”, **Reşit Rahmeti Arat için**, (1966), s. 286-306.

KALİYEV G. Ve BOLGANBAYEV E., **Kazırgı Kazak Tilinin Leksikologiyası men Frazeologiyası**, Sözdik Slovar Baspası, Almatı 2006.

KANAR Mehmet, **Farsça-Türkçe Sözlük**, Deniz Kitabevi İstanbul 2000.

KARAAĞAÇ Günay, “Türkçenin Komşularıyla İlişkilerine Genel Bir Bakış” İ. Ü. **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, cilt: 28, (1998), s. 359-406.

Karakalpak Tilinin Tüsindirme Sözdüğü, I-IV Cilt, (Hazırlayan: Mahmut Kalenderov ve başkaları), “Karakalpakstan” baspası, Nukus 1982.

KOÇ Kenan vd., **Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

KOLESKIKOV A. ve KAMOLOV İ., **Avrasya Türkologları Sözlüğü I.**, Cilt-I. Kitap Rusya Türkologları (XX. yüzyıl), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Komisyon, **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü**, I-II, KBY, Ankara 1991.

KUNOS Ignas, **Süleyman Efendinin Çağatayca Osmanlıca Sözlüğü**, Budapeşte 1902.

KÖKTEKİN Kâzım, “Değişen Türk Dünyasında W. Radloff’un Türk Dialektleri Sözlüğü Denemesi Adlı Eserinin Önemi”, **AÜTAED**, S.1., (1994) s.70-79.

KÖSE Abdullah, “Türkiye’de Geleneksel Kirsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri“ **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7, (2005), s. 158-191.

KUPREŞKO TANNAGAŞEVA, N. N ve Ş. H. Akalın, **Şor Sözlüğü**, Türkoloji araştırmaları, Adana 1995.

LESSİNG Ferdinand D., **Moğolca Türkçe Sözlük**, (çev. Günay Karaağaç), TDK Yayınları Ankara 2003.

MAHMUTOVA L. T., M. G. Mohemmediyev, K. S. Sabirov ve Ş. S. Hanbikova **Tatar Telenen Anlatmalı Süzlege**, III Cilt , Tatarstan kitap neşriyatı, Kazan 1981.

MARUFOV Z. M., **Uzbek Tilining İzohli Lugati**, I-II Cilt, Rus Tili Neşriyeti, Moskova 1981.

NADELAYEV V. M. vd., **Drevnetyurkskiy Slovar**, SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü, Izdatelstvo ‘Nauka’, Leningrad 1969.

NECİP Emir Necipoviç, **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, (Rusçadan çeviren: İklil Kurban), TDK Yayınları, Ankara 1995.

OJEGOV S. ve ŞVEDOVA N., **Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka**, Infoteh, Moskova 2009.

ORUCOV, A. H., B. Abdullayev ve N. Rehimzade **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti I-IV Cilt**, Şerg-Gerb Neşriyatı, Bakü 2006.

ÖLMEZ Mehmet, “Radloff Sözlüğünün Yeni Bir Yayımı Nasıl Olmalıdır?”, **VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Kurultayı Bildirileri**, 7-9 Ağustos 1996, (1997) s. 371-380.

ÖZTÜRK Müesser, “Çinceden Türk Dillerine Girmiş Olan Sözcükler”, **Şarkiyat Araştırmaları Dergisi Şarkiat Bir Dergisi** ISSN 1303-0752, Yıl: II, Sayı: 7, Güz. (2002) s. 179-187.

RADLOFF W. (a), **Versuch eines Wörterbuches der Türk- Dialekte I (1893), II (1899), III (195), IV. (1911)**, S. Petersburg.

RADLOFF W. (b), **Sibirya’dan II**, (çev. Ahmet Temir), MEB Yayınları No:2751, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 749, Düşünce Eserleri Dizisi: 1, İstanbul 1994.

RAHMATULLAYEV Ş. **Uzbek Tilining Frazelolik Lüğati**, Taşkent 1992.

RASSADİN V.I. “Moğolların Kutsal Destanında Türkçe unsurlar”, (çev. Reshide Adzhumerova-Emine Atmaca), **Dil Araştırmaları**, sayı: 6, s. 211–216, Ankara, Bahar 2010.

RYUMİNA-SIRKAŞEVA L. T. ve M. A. Kuçigaşeva, **Teleüt Ağzı Sözlüğü**, (çev., Ş. H. Akalın ve Çastegin Turgunbayev), TDK yayınları, Ankara 2000.

SEVORTYAN E. V., **Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov I (1974), II (1978) III (1980) IV (1989) V (1997) VI (2000) VII (2004)**, Moskova.

STEINGASS F., **Persian- English Dictionary**, İstanbul 2005.

TAVKUL Ufuk, **Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 2000.

TEMİR Ahmet, **Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri/Hayatı-İlmî Kişiliği- Eserleri**, TDK, Ankara 1991.

TRIER Jost, **Der Deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes, Carl Winters Universitetbuchlandung**, Heidelberg 1931.

TOKER Mustafa, “W. Radloff’un “Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eserinde Geçen Tatar Türkçesine Ait Kelimeler Üzerinde Genel Bir Değerlendirme”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (2003), s. 17-47.

VASİLYEV (CARGISTAY) Yuriy, **Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük**, Ankara 1995.

VULLERS Ioannis Augusti, **Lexicon Persico-Latinum Etymologicum**, C. I, Akademische Druck- U. Verlagsanstalt, Graz-Austria 1962.

ÜSEYİNOV S. M. **Kırımatarca-Rusça Lüğat**, Ocak neşriyatı, Simferopol 2007.

YALGIN A. R. (a), **Cenupta Türkmen Oymakları I**, Kültür Bakanlığı Yayınları No: 256, Başvuru Kitapları Dizisi: 12, Hazırlayan Sabahat Emir, Ankara 1993.

YALGIN A. R. (b), **Cenupta Türkmen Oymakları II**, Kültür Bakanlığı Yayınları No: 256, Başvuru Kitapları Dizisi: 12, (Hazırlayan Sabahat Emir), Ankara 1993.

YELÇİYEVA S. N., “Radloff’un Sözlüğünde Yer-Yön Anlamındaki Yardımcı Sözcük ve Edatlar” bu makale, http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Philologia/3_108066.doc.htm sitesinden alınmıştır.

YUDAHİN K. K., **Kırgız Türkçesi Sözlüğü I- II Cilt**, (çev. Abdullah Taymas), Ankara 1998.